

Asylmottak som oppvekstarena

*En sosiokulturell studie av lengeværende
asylbarns opplevelse av egen hverdag*

Matias Bals

Hovedoppgave ved Psykologisk institutt

UNIVERSITETET I OSLO

20.10.2015

Asylmottak som oppvekstarena

En sosiokulturell studie av lengeværende asylbarns opplevelse av egen hverdag

Matias Bals

Hovedoppgave ved Psykologisk institutt

Universitetet i Oslo

20.10.2015

© Matias Bals

2015

Asylmottak som oppvekstarena - En sosiokulturell studie av lengeværende asylbarns
opplevelse av egen hverdag

Matias Bals

<http://www.duo.uio.no/>

Trykk: Reprosentralen, Universitetet i Oslo

IV

Sammendrag

Forfatter: Matias Bals

Tittel: Asylmottak som oppvekstarena - En sosiokulturell studie av lengeværende asylbarns opplevelse av egen hverdag

Veiledere: Nora Sveaass (hovedveileder) og Nerina Weiss (biveileder)

Formål

Formålet med denne studien er å undersøke hvordan lengeværende asylbarn uten oppholdstillatelse opplever egen hverdag. Barnas fortellinger brukes som innfallsvinkel til å forstå hvordan strukturelle forhold påvirker deres utviklingsmuligheter. Hvordan barna selv forteller om sin opplevelsesverden vil være grunnlag for innspill til endringsforslag ved dagens asylpraksis for å bedre barnas oppvekstvilkår.

Metode

Datamaterialet i denne studien er basert på kvalitative intervjuer med ni barn og deres foreldre. Intervjuene med barna var fokusert på barnets handlinger fra dagen i går og fulgte barnets bevegelser gjennom døgnet (livsformsintervju). Foreldreintervjuene ble brukt for å få informasjon om familien og foreldrenes opplevelse av barna sine. Analysen har fokusert på barneintervjuene og foreldreintervjuene har blitt brukt til å utfylle barnas fortellinger. Et sosiokulturelt perspektiv på utvikling ligger til grunn for forståelsen av resultatene.

Resultater

Resultatene fremhever tre temaer fra barnas beskrivelser; fortellinger om (1) bekymringer, (2) utrygge relasjonserfaringer og (3) kjedsomhet og ensomhet. Utviklingsstøttende prosesser er i hovedsak lokalisert utenfor mottaket, særlig i tilknytning til skolen. Asylmottakets materielle kvaliteter fremheves som vesentlig for barnas sosiale deltagelse. Basert på barnas fortellinger foreslås to innspill til dagens asylpraksis for å bedre barnas oppvekstvilkår; desentraliserte mottak som boform er mer tilpasset barnas utviklingsbehov og tiltak for å forhindre passivisering av foreldrene, med påfølgende risiko for svekkelse av deres omsorgsevner, bør vurderes.

Forord

Denne studien ble påbegynt for to år siden. Det har vært en lang vei å gå for å få prosjektet i havn. Til tider har det følt som å være på dypt vann uten land i sikte. Underveis har jeg støtt på mange skjær og tvilt på om denne prosessen noen gang skulle få en slutt. Men land har jeg funnet og nå er jeg ferdig!

Det er mange jeg skylder en takk for dette.

Først og fremst vil jeg takke barna og deres foreldre for åpent og velvillig ha latt meg få et innblikk i deres liv. Deres historier har berørt meg. Deres vilje, motstandskraft og styrke har imponert meg. Takk for alt dere har lært meg. Jeg håper deres ønsker, håp og drømmer en dag lar seg realisere.

En stor takk til mine to veiledere, Nora og Nerina. Uten dere ville aldri dette prosjektet blitt fullført. Nerina har hjulpet meg i startfasen av dette prosjektet med råd og veiledning om rekruttering av informanter og gjennomføring av intervju. Nora har hjulpet meg gjennom ulike faser av skriveprosessen og bidratt med mange inspirerende innspill. Takk til dere begge!

Takk til UDI for samarbeid og bidrag i rekrutteringsfasen.

Takk til de mottaksansatte som har åpnet mange dører. En takk også for deres arbeid og engasjement for beboerne på mottakene.

En siste takk til alle venner som har gitt tilbakemeldinger, råd og oppmuntring underveis – dere vet hvem dere er. Nå håper jeg å se mer til dere...

Oslo, oktober 2015

Matias Bals

Innholdsfortegnelse

1	Introduksjon	1
1.1	Formålet med studien	1
2	Bakgrunn	3
2.1	Hvem er de lengeværende asylbarna – en begrepsavklaring.....	3
2.2	Lengeværende asylbarn som sårbar gruppe.....	3
2.2.1	Tidligere potensielt traumatiserende erfaringer	3
2.2.2	En midlertidig tilværelse	4
2.2.3	Økonomisk marginalisering	5
2.2.4	Foreldrenes helsetilstand	6
2.2.5	Effekten av samtidige sårbarhetsfaktorer	7
2.2.6	Mottaksfasens betydning for helse	7
2.3	Organisering av asylmottak	8
2.3.1	Sentraliserte mottak	9
2.3.2	Desentraliserte mottak	10
3	Teori	11
3.1	En sosiokulturell tilnærming til utvikling.....	11
3.2	Oppvekstarenaer	13
3.3	Resiliens som prosess	13
3.4	Barneperspektiv	15
3.5	Teoretisk begrunnelse for valg av metode.....	15
4	Metode.....	17
4.1.1	Utvalgsprosedyre og informanter.....	17
4.1.2	Datainnsamling.....	18
4.2	Analyseprosessen.....	20
4.3	Etiske refleksjoner	22
4.3.1	Fritt og informert samtykke.....	22
4.3.2	Intervjusituasjonen	23
4.3.3	Anonymisering	24
4.3.4	Taushetsplikt sett opp mot opplysningsplikt	25
5	Resultater.....	26
5.1	Hva preger hverdagsopplevelsene til de lengeværende asylbarna på mottakene?	26

5.1.1	Relasjoner på asylmottaket.....	26
5.1.2	Rammebetingelser ved mottakstilværelsen	33
5.2	Hva forteller de lengeværende asylbarna om andre oppvekstarenaer utenfor mottaket?	37
5.2.1	Skole.....	37
5.2.2	Fritidsaktiviteter og nærmiljø.....	41
6	Diskusjon.....	44
6.1	Metodediskusjon.....	44
6.1.1	Relevans	44
6.1.2	Troverdighet	45
6.2	Diskusjon av resultater	46
6.2.1	Hva forteller de lengeværende asylbarna om asylmottak som oppvekstarena?. 46	
6.2.2	Hvordan kommer utviklingsstøttende prosesser til kjenne i de lengeværende asylbarnas fortellinger?	49
6.2.3	Hvordan kan barnas fortellinger bidra til endringer i dagens asylpraksis, med særlig henblikk på mottakssituasjonen, for denne gruppen barn?	51
6.3	Avsluttende kommentarer.....	53
	Litteraturliste	54
	Oversikt over vedlegg	60

1 Introduksjon

Lengeværende asylbarn er etter hvert et begrep som har festet seg i norsk offentlighet. Et søk i media-arkivet Retriever (26.07.15) viser at det har blitt produsert 1251 nyhetsartikler om lengeværende asylbarn bare det siste året. En klar overvekt av disse sakene har imidlertid omhandlet politiske forhandlinger rundt endringer av asylpraksis som omfatter barna. Mindre har blitt skrevet om disse barna sin nåværende livssituasjon og langt mindre har blitt skrevet om deres subjektive opplevelse av egen hverdag på asylmottak. Delvis kan dette skyldes en kunnskapsmangel på dette feltet. Hvordan barna selv forstår, håndterer og opplever sin livssituasjon er i liten grad belyst. Kunnskap om asylbarn sin situasjon etterlyses både av offentlige myndigheter (NOU, 2011) og fra forskningsfeltet (Lauritzen, 2007; Lidén, Engebrigtsen, & Seeberg, 2011; Wernesjö, 2012). Kunnskapsmangelen uttrykkes som en etterspørsel etter studier med et *barneperspektiv*.

Denne studien har som siktemål å belyse de lengeværende asylbarna sin livssituasjon. Studien har fokusert på lengeværende asylbarn uten oppholdstillatelse. Det innebærer at barna i tillegg til å ha bodd lenge på asylmottak, nå lever i en situasjon hvor familien er blitt nektet opphold. De lengeværende asylbarna og deres familier befinner seg i en vedvarende stress-situasjon. Særlig er dette knyttet opp til risikoen for uttransportering. Dette må antas å være en alvorlig tilleggsbelastning for familien som helhet og for barna spesielt. De lengeværende asylbarna er altså barn i en særlig sårbar og utsatt posisjon. Følgelig er det også en gruppe barn som bør få særskilt oppmerksomhet. Studien er basert på intervjuer av barn og deres foreldre. Det er barnas opplevelsesverden, gjennom deres egne fortellinger, som vil undersøkes. Studien er således ett bidrag for å gi *barneperspektivet* en form og et innhold.

Min egen interesse for denne gruppen barn handler først og fremst om den sårbare posisjonen de lengeværende barna befinner seg i, dernest en bekymring for hvordan dette påvirker barna. Videre er interessen inspirert av en kunnskapsmangel både myndigheter og fagfeltet påpeker. Vi vet rett og slett for lite om hvordan disse barna forstår og opplever sin livssituasjon.

1.1 Formålet med studien

Studien er basert på intervjuer med ni lengeværende asylbarn hvor intervjuformen er utformet med et fokus på barnas hverdagsliv og deres forståelse av denne. I tillegg er foreldrene, enten

den ene eller begge, intervjuet om postmigrasjonshistorie, egen forståelse av barnet og om deres egen opplevelse av tiden på asylmottak. Studien er en oppfølgingsstudie av et nylig gjennomført prosjekt i regi av Forskningsstiftelsen Fafo som resulterte i rapporten *Normalitet i limbo – Asylbarn med endelig avslag* (Weiss, 2013). Studien er godkjent av utlendingsdirektoratet (UDI) og Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD), og er anbefalt gjennomført etter å ha blitt vurdert i Den nasjonale forskningsetiske komité for samfunnsvitenskap og humaniora (NESH). Uttalelsene fra UDI, NSD og NESH ligger vedlagt.

Formålet med studien er å bidra med kunnskap og innsikt om de lengeværende asylbarnas subjektive opplevelse av egen livssituasjon. En bedre forståelse av hvordan barna selv opplever sin hverdag og håndterer sine livsbetingelser kan og bør være en del av kunnskapsgrunnlaget for hvordan asylpraksis, organisering av asylmottak og støttende hjelpetiltak innrettes. Studien er følgelig et forsøk på å beskrive barnas opplevelsesverden og anvende denne kunnskapen i en videreutvikling av dagens organisering av asylmottak.

Barn som informanter og et tydelig fokus på barns egne opplevelser gir oppgaven en innfallsvinkel som i mindre grad har vært brukt til å belyse asylfeltet til nå. Begrepet oppvekstarenaer er i det følgende brukt for å beskrive barnas daglige miljø. Forståelsen og anvendelsen av dette begrepet vil det redegjøres for i teorikapittelet.

Forskningsspørsmålene er som følger:

- Hva forteller de lengeværende asylbarna om asylmottak som oppvekstarena?
- Hvordan kommer utviklingsstøttende prosesser til kjenne i de lengeværende asylbarnas fortellinger?
- Hvordan kan barnas fortellinger bidra til endringer i dagens asylpraksis, med særlig henblikk på mottakssituasjonen, for denne gruppen barn?

2 Bakgrunn

2.1 Hvem er de lengeværende asylbarna – en begrepsavklaring

Lengeværende asylbarn defineres i denne studien slik begrepet ble definert i prosjektet *Normalitet i limbo – Asylbarn med endelig avslag* (Weiss, 2013). Med asylbarn menes de barna som har ankommet Norge sammen med (deler av) familien sin, og som omfattes av foreldrenes asylsøknader. I andre sammenhenger brukes begrepet «medfølgende barn» om den samme gruppen. Lengeværende er definert som opphold i Norge utover 3 år.

Studien er avgrenset til barn bosatt på asylmottak uten oppholdstillatelse og da enten med utreiseplikt, utsatt iverksetting etter avslag i utlendingsnemda (UNE) eller med avslag til klagebehandling. Følgelig kan asylbarn som begrep være delvis misvisende da asylsøknadsprosessen i prinsippet er avsluttet. Mange av informantene var like fullt fortsatt aktive i en prosess om omgjøring av vedtak eller søknad om opphold på humanitært grunnlag. Selv om den formelle asylsøknadsprosessen var avsluttet vil det subjektivt og psykologisk like fullt kunne oppleves som en ikke-avsluttet prosess og med fortsatt håp om nye vedtak.

I følge UDIs egen oversikt fra 2013 omfattet denne definisjonen 1077 barn (UDI, 2013). Familier som hadde fått oppholdstillatelse, men som av ulike grunner ikke var bosatt i en kommune, er ikke inkludert i studien (denne gruppen talte, i 2013, 307 barn).

2.2 Lengeværende asylbarn som sårbar gruppe

Asylsøkende barn beskrives gjerne som en sårbar gruppe og dermed en gruppe som potensielt har behov for særskilte tiltak og oppfølging (Sveaass, Vevstad, & Brekke, 2012).

Sammenliknet med andre barn i Norge, er asylbarn potensielt sårbare i kraft av minst fire forhold. Disse forholdene presenteres hver for seg.

2.2.1 Tidligere potensielt traumatiserende erfaringer

Mange av de lengeværende asylbarna har gjennomlevd potensielt traumatiserende erfaringer fra opprinnelseslandet og/eller under flukt. I en dansk undersøkelse fant forskerne i intervjuer

med foreldrene til 311 barn ved ankomst, at mellom 80 og 90 % rapporterte om tidligere opphold i flyktingeleir og krigsopplevelser. Syv av ti rapporterte at barna hadde vært vitne til vold (Montgomery & Foldspang, 2001). I en senere artikkel fremkommer det at 75 % av barna ble vurdert til å være engstelige (anxious), deprimerte og/eller ha søvnproblemer (Montgomery, 2010). Barna hadde i gjennomsnitt opplevd ti typer av traumatiserende hendelser. Det foreligger pr. i dag ingen tilsvarende undersøkelse blant barn på norske mottak, men det er liten grunn til å anta at asylsøkere i skandinaviske land varierer mye med tanke på tidligere erfaringer ved ankomst¹. Barn på flukt utsettes generelt for mange og store belastninger. De kan ha mistet familiemedlemmer, vært i stor fare, opplevd vold, trusler, krenkende opplevelser og/eller vært vitne til foreldre som utsettes for vold. Denne opplistingen er på ingen måte uttømmende, men den illustrerer hvilke belastninger barn i norske mottak kan ha med seg i større eller mindre grad.

Flere undersøkelser viser at mange barn på asylmottak har psykiske vansker. I en studie, gjengitt i Lauritsen (2012), hvor 52 norske asylmottak ble undersøkt hadde halvparten av mottakene henvist barn til psykisk helsevern for barn og unge. Fem av mottakene hadde barn som var innlagt på psykiatrisk sykehus. Vanskene beskrives ofte under begrepet traumatisering, med assosiasjoner og kobling til posttraumatisk stresslidelse (PTSD). Men som Montgomery viser er ikke nødvendigvis PTSD-diagnosen dekkende for å beskrive barnas vansker da symptomene ikke er PTSD-spesifikke (Montgomery, 2011). Barnas reaksjoner på belastende hendelser får ulikt uttrykk og ikke alle emosjonelle vansker og adferdsvansker fanges opp av denne diagnosen. Dette henger også sammen med den langvarige eksponeringen for multiple traumatiske erfaringer og stressorer barna ofte har vært utsatt for. I motsetning til et enkeltstående traume, som et PTSD-rammeverk forklarer godt, har mange av disse barna vært utsatt for gjentatte traumatiske erfaringer over tid. Dette peker i retning av kompleks traumatisering og bør forstås i en utviklingspsykologisk forståelsesramme (Frater-Mathieson, 2004).

2.2.2 En midlertidig tilværelse

Den langvarige tilværelsen på asylmottak er preget av midlertidighet og usikkerhet som følger av at familiene lever i påvente av et endelig utfall i asylsøknadsprosessen. Fra et juridisk

¹ Asylpraksis varierer derimot i en slik grad at data for utvikling og opprettholdelse av psykiske vansker ikke kan overføres direkte mellom de skandinaviske landene. For en gjennomgang av asylpraksis i Skandinavia, se f.eks. (Lidén et al., 2011; NOU, 2011; Vitus & Lidén, 2010).

ståsted kan asylsøknadsprosessen være avsluttet, men fra et psykologisk perspektiv kan familiene fortsatt håpe på oppholdstillatelse. Tiden preges av venting, usikkerhet og passivitet hvor orientering mot stabilitet og fremtid blir vanskelig. Flere forskere har anvendt begrepet liminalfasen (Berg et al., 2005; Brekke, 2004; Hjelde, 2004), lånt fra sosial-antropologisk teori om overgangsritualer, for å beskrive denne fasen. Andre har brukt begrep som «no place» (Seeberg, Bagge, & Enger, 2009). Begrepet liminalfase henspiller på hvordan asylsøkere hverken er en del av samfunnet i opprinnelseslandet eller samfunnet de har håp og forventninger om å bli en del av. Årsakene til at familiene blir værende, selv etter avsluttet asylsøknadsprosess, varierer. Noen familier kommer fra land norske myndigheter ikke har returavtaler med, noen kan komme fra land der FN's anbefalinger går i mot tilbakesendelse, mens andre kan i følge myndighetene ha en uavklart identitet (Weiss, 2013). Uavhengig av årsak, er dette en faktor som i stor grad preger familiene på asylmottak. Særlig gjelder dette de lengeværende asylbarna og deres familier da ventetiden går langt utover normal saksbehandlingstid. En studie fra Danmark har vist at barn med langvarig opphold på asylmottak preges av kjedsomhet, rastløshet, tretthet og fortvilelse, og graden av disse faktorene øker desto lengre usikkerheten rundt oppholdsstatus og framtid varer (Vitus, 2010). Belastningen dette medfører kan over tid utvikle seg til psykiske og fysiske lidelser.

2.2.3 Økonomisk marginalisering

Asylsøkende familier har svært begrensede økonomiske og materielle ressurser til disposisjon. Familier på mottak får i utgangspunktet en lav stønad til deres livsopphold. Stønadene utgjøres av et basisbeløp og et eget barnetillegg basert på barnas alder. Dette skal dekke utgifter til mat, transport, klær og aktiviteter (Weiss, 2013). For de lengeværende asylbarna og deres familier er basisbeløpet ytterligere redusert i de tilfellene der asylsøknadsprosessen er offisielt ferdigbehandlet. I tillegg vil de måtte dekke utgifter knyttet til helsehjelp. Foreldrene har ikke rett til arbeidstillatelse, slik at familiene står uten muligheter for selv å øke inntektsgrunnlaget. Stønadene for de lengeværende barnefamilier ligger langt under grensene SIFO utarbeider for et rimelig forbruksnivå (Seeberg, Bagge, & Enger, 2006). Med dette menes «et forbruk som kan godtas av folk flest. Det oppfyller kravene til vanlige helse- og ernæringsstandarder og gjør det mulig for husholdets personer å delta i de mest vanlige fritidsaktivitetene på en fullverdig måte» (SIFO, 2015). Beløpet ligger også godt under sosialhjelpssatsene (NOU, 2011). Familiene, og dermed også barna, lever slik sett under fattigdomsgrensen i Norge og langt under andre lavinntektsgrupper i landet.

Levestandarden det legges opp til gjennom stønadssatsene er begrunnet med innvandringsregulerende hensyn. Tilbudet i mottak skal ikke tiltrekke seg asylsøkere i seg selv (Seeberg, 2007). For de lengeværende barna er dette med på ytterligere å forverre en allerede vanskelig situasjon. I en studie fra 2004 fant forskerne en tydelig kobling mellom familiers økonomiske situasjon og ulike former for sosial isolasjon (Sletten, Fløtten, & Bakken, 2004). Subjektivt ble dette opplevd som svake vennsrelasjoner, mobbing, ensomhet og følelsen av å være upopulær. Ulike måter å mestre egen situasjon på vil være bestemmende for hvordan fattigdommen vil prege barnas liv. Økonomisk marginalisering vil allikevel kunne påvirke både den psykiske helsen og identitetsdannelsen for mange av de lengeværende barna og ungdommene.

2.2.4 Foreldrenes helsetilstand

Foreldrenes helsetilstand påvirker deres omsorgsevne og mottaksperioden kan være så belastende at det går utover utøvelsen av foreldrerollen (Anderson, 2004; Lidén et al., 2011). For barn med traumatiske erfaringer er foreldrenes psykiske helse og deres evne til å gi trygghet i etterkant av den traumatiske hendelsen, de sterkeste faktorene i utviklingen av traumereaksjoner (Neumayer, Skreslett, Borchgrevink, & Gravråkmo, 2006). Foreldrenes psykiske vansker, passivering og hjelpeløshet kan svekke deres omsorgsevne. Det er viktig å understreke at foreldrene kan ha gode omsorgsevner i utgangspunktet, men forhold i opprinnelseslandet, under flukt og/eller eksiltilværelsen kan svekke deres omsorgsevne. Neumayer et al. (2006) påpeker da også at foreldre som oftest klarer å ivareta sin omsorgsfunksjon. Dette vil allikevel variere både med tanke på belastninger forut for tiden på asylmottak og kvaliteten og lengden på tilværelsen i asylmottak. En gjennomgang av epidemiologiske studier av flyktninger² viser en prevalens av PTSD på mellom 15 - 47 % (Silove, 2004). I en norsk gjennomgang av publisert forskning fant forskerne en forekomst av depresjon og angstreaksjoner på mellom 42 og 89 % i flyktningebefolkningen (Berg et al., 2005). Samtidig skriver de, med bakgrunn i over ti års arbeid på Psykososialt senter for flyktninger, at de «(...) erfarte at flyktningene kom til Norge med håp og optimisme, men at mange ble preget av passivitet og depresjon ettersom tiden gikk og svarene på asylsøknadene uteble. [...] Mange klienter opplevde at deres psykiske problemer begynte på asylmottaket»

² Forskjeller mellom flyktninger og asylsøkere gjør at tallene ikke nødvendigvis er direkte overførbare. En person med flyktningstatus er anerkjent gjennom FNs flyktningkonvensjon som forfulgt på grunn av sin rase, religion, nasjonalitet, politisk overbevisning eller tilhørighet til en spesiell sosial gruppe. En asylsøker ber på egenhånd om annerkjennelse som flyktning i mottakslandet hvor personen har søkt asyl (NOU, 2011).

(Berg et al., 2005). Mottakssituasjonen ser altså ut til både å kunne skape, utløse og forsterke foreldrenes psykiske vansker. Over tid vil opphold på mottak kunne passivisere foreldre som kan sementere en offerposisjon (Berg et al., 2005). Dette vil kunne få uheldige konsekvenser for barna og deres mestring av egne vansker.

2.2.5 Effekten av samtidige sårbarhetsfaktorer

De enkelte sårbarhetsfaktorene har hver for seg begrenset forklaringsverdi på barnas psykologiske fungering. Det er samspillet mellom de ulike faktorene som er avgjørende for barnas psykiske helse. I tillegg vil individuelle predisposisjoner hos det enkelte barn virke inn på den totale belastningen. Det faller imidlertid utenfor rammene for denne oppgaven å beskrive dette forholdet nærmere og fokus ligger her på forhold utenfor barnet selv.

Forekomsten av flere samtidige sårbarhetsfaktorer kan få en kumulativ effekt som ser ut til å være særlig skadelig for barnas psykologiske fungering (Borge, 2010; Montgomery, 2010). Forekomsten av en sårbarhetsfaktor vil kunne forsterke belastningen av en annen samtidig tilstedeværende faktor og vice versa. Rutter (2000) har vist hvordan forekomsten av én risikofaktor knyttet til familieforhold ikke nødvendigvis øker risikoen for utvikling av psykopatologi. Derimot ble risikoen firedoblet ved forekomst av to faktorer. Ytterligere risikofaktorer fikk en eksponentiell effekt (Rutter, 2000). Det er derfor viktig å se på den totale belastningen for de lengeværende asylbarna, fremfor å lete etter forekomsten av spesifikke sårbarhetsfaktorer.

2.2.6 Mottaksfasens betydning for helse

Flere andre forhold som påvirker barnas psykiske helse kan utledes direkte eller indirekte av asylpraksis. Både rammebetingelsene og spesifikke kvaliteter ved de enkelte asylmottakene påvirker de lengeværende asylbarnas psykiske helse. Å vokse opp på asylmottak kan bli en tilleggsbelastning for barn som allerede er sårbare (Berg et al., 2005). Dette finnes det god støtte for i forskningslitteraturen. I en studie vedrørende tilbakevendte flyktninger i Kosovo, fant forskerne en klar sammenheng mellom levevilkårene under eksiltilværelsen og alvorlighetsgraden av PTSD-symptomer flere måneder etter tilbakekomst (Toscani et al., 2007). Nærmere bestemt fant forskerne at mindre tilfredsstillende livsvilkår i eksillandet var knyttet til vedvarende PTSD-problematikk. Forfatterne knytter dette særlig til opplevelsen av midlertidighet, sosial isolasjon og boforhold. Montgomery (2011) ser også eksiltilværelsen

som avgjørende for barnas bedring av tidligere traumatisering. Hennes funn tyder på at tidligere traumatiske erfaringer har størst betydning for barnas reaksjoner på kort sikt, mens stressorer relatert til eksiltilværelsen vil være viktigere for barnas fungering på lang sikt. Montgomery (2011) understreker derfor at det individuelle fokuset på psykisk helse må komplementeres med perspektiver som fokuserer på barnas sosiale liv i eksil. Det samme understrekes i en review-artikkel basert på 41 artikler skrevet mellom 1990 og 2009 om immigranternes psykiske helse i Norge (Abebe, Lien, & Hjelde, 2014). Forfatterne trekker særlig frem sosioøkonomiske faktorer og sosial støtte som avgjørende. Barnas psykisk helse har en tydelig sammenheng med tidligere traumatiske erfaringer før ankomst til Norge, men barnas reaksjoner handler også om hvordan forholdene ved eksiltilværelsen legges til rette for at barna og deres foreldre ikke skal ta skade (Ekblad & Raundalen, 2005).

Hvordan vi innretter asylpraksis er altså av stor betydning for den psykiske helsen til beboerne på asylmottak. For de lengeværende asylbarna, i kraft av varigheten på oppholdet og at dette er en del av deres formative år, vil det kunne prege deres psykologiske utvikling.

2.3 Organisering av asylmottak

Dagens asylpraksis legger opp til to ulike former for ordinære asylmottak som betegnes som sentraliserte og desentraliserte asylmottak. De to mottaksstrukturene deler samme reglement for drift og skal som følge av UDIs reglement for drift av statlig mottak «(...) utgjøre et nøkternt og forsvarlig innkvarteringstilbud, med tilknyttede midler til livsopphold» (UDI, 2011). Mottakene skal også bidra til en meningsfylt hverdag for beboerne og legge til rette for at de kan ivareta egen livssituasjon.

En undersøkelse fra 2010 viste at fordelingen mellom desentraliserte og sentraliserte mottak var omtrent lik, hvor 51 % av asylsøkerne på den tiden bodde i desentraliserte mottak (Søholt & Holm, 2010). Fordelingen blant barnefamilier fremkommer ikke. Utviklingen i mottaksstrukturen synes å gå i retning av et økende antall desentraliserte asylmottak. I en undersøkelse fra 2015 finner forfatterne at 74 % av dagens asylmottak er helt eller delvis desentralisert (Hauge, Denizou, & Støa, 2015).

2.3.1 Sentraliserte mottak

Sentraliserte mottak er benevnelsen på asylmottak hvor administrasjon og boenheter er samlet innenfor et lite geografisk område. Det kan være flere spredte boenheter eller administrasjon og boenheter kan være samlet under ett tak. Bygningene er ofte gamle institusjonsbygninger, nedlagte hotell, brakker, næringsbygg eller lignende. Den nøkterne boligstandard betyr i praksis ofte svært nedslitt bygningsmasse og manglende vedlikehold (Andrews, Solstad, & Anvik, 2014; Lidén et al., 2011; Seeberg et al., 2006). I en nylig gjennomført studie ble det rapportert om fuktproblemer, nedslitte overflater og trekk fra vinduer og dører i 80 % av de sentraliserte asylmottakene (Hauge et al., 2015). Arealene familiene disponerer er små. Som oftest må hele familier leve på ett rom, men i noen tilfeller har familiene tilgang på to rom. Kjøkken og bad deles gjerne med andre familier (Lidén et al., 2011). Dette kan bidra til slitasje, irritasjon og være opphav til konflikter beboerne i mellom (Valenta, 2012b). Samtlige av familiens aktiviteter, med unntak av matlaging, foregår på noen få kvadratmeter. Lidén et al. (2011) skriver i sin rapport om medfølgende barn i asylmottak at kvaliteten på boforholdene «(...) en del steder tangerer grensen for hva som er forsvarlig og tilfredsstillende».

I tillegg huser mottakene mange asylsøkere innenfor ulike grupper, både hva gjelder erfaringsbakgrunn, kultur og levemåter (Berg et al., 2005). Barnefamilier kan skjermes fra andre beboergrupper, enten i egne etasjer eller bygg. Utearealer og fellesarealer deles like fullt på tvers av beboergruppene. Det er krav om egne oppholdsarealer for barn på mottak, ofte kalt barnebaser, men også disse rommene er ofte sparsommelig innredet og utstyrt. I tillegg varierer tilgjengelighet på disse rommene fra kun noen få timer om dagen til åpningstider ved behov og ønske (Bagge, Enger, & Seeberg, 2006). Generelt er disse rommene tiltenkt og innredet med tanke på yngre barn enn informantene i denne studien.

Punktene ovenfor viser til problematiske forhold ved sentraliserte asylmottak. Samtidig er det aspekter ved denne formen for asylmottak som fremheves som fordelaktige. De mottaksansatte er på mange måter de viktigste samarbeidspartnerne for beboere på asylmottak. Beboerne kan anvende de mottaksansatte til å finne frem i velferdstilbud og lokalsamfunn, de kan avklare spørsmål angående rettigheter og juss, og de kan være støttespillere i hverdagen. Tilgjengeligheten til de mottaksansatte er større på sentraliserte mottak (Lidén et al., 2011). Nærheten til de mottaksansatte øker også muligheten for å avdekke mishandling og omsorgssvikt (Berg et al., 2005). I forlengelsen av dette vil det være

lettere å oppdage beboere som trenger tettere oppfølging i form av spesiell omsorg eller behandling (Hauge et al., 2015).

2.3.2 Desentraliserte mottak

Til forskjell fra sentraliserte mottak er desentraliserte mottak langt mindre institusjonspreget. Hovedhensikten bak utformingen av desentraliserte mottak er å tilby bosteder i ordinære bomiljø (Søholt & Holm, 2010). Selve boenhetene varierer i størrelse og boligtype. Administrasjonen er derimot adskilt geografisk fra boenhetene. Boenheten er som regel romsligere enn hva tilfellet er i de sentraliserte mottakene. Mer spesifikt vil dette si at boenhetene har separat kjøkken, bad og stue. Der normalbefolkningen i gjennomsnitt har 2,3 beboere pr. bolig, bor det 5,9 beboere pr. bolig i desentraliserte asylmottak (Søholt & Holm, 2010). Det er imidlertid en forskjell på trangboddhet innad i familien og den trangboddheten på tvers av familier og andre asylsøkere som sentraliserte mottak representerer. På desentraliserte mottak skjermes beboerne for det store antallet asylsøkere som befinner seg på samme område i et sentralisert mottak.

I sin undersøkelse fant Søholt og Holm (2010) at boligstandarden var bedre i desentraliserte mottak enn i sentraliserte. Hauge et al. (2015) viser til lignende funn hvor desentraliserte mottak rapporterte om færre tilfeller av generelt forfall, men samtidig virket kvaliteten i større grad å variere mellom de ulike boenhetene.

Beboerne på desentraliserte asylmottak gjøres i større grad ansvarlige for egen hverdag, da de ikke følges opp like tett og er mer uavhengige av mottakets rutiner. På den ene siden unngår man dermed ulempene ved passivisering og klientifisering som en sentralisert mottaksform kan medføre (Berg et al., 2005). Beboerne er mer selvstendige, noe som gir muligheter for å være mer aktive aktører i eget liv. På den andre siden stiller dette større krav til egen fungering. Slik sett gir denne mottaksformen større muligheter, men det stilles også større krav til beboerne. Beboere følges opp gjennom hjemmebesøk og ved at beboerne kommer til mottaksadministrasjonen i hovedsak for praktiske gjøremål.

3 Teori

3.1 En sosiokulturell tilnærming til utvikling

Et sosiokulturelt perspektiv kan forstås som en samlebetegnelse som forener ulike forskningsgrener (Rogoff, 2003; Ulvik, 2005). Felles for disse ulike forskningstradisjonene er en kunnskapsambisjon om å forstå og beskrive den komplekse utvekslingen mellom individer og den kulturelle, sosiale og historiske sammenhengen de inngår i (Ulvik, 2005). De ulike forskningstradisjonene innenfor det sosiokulturelle perspektivet deler antagelsen om at utvikling foregår gjennom deltagelse i ulike kulturelle praksiser (Bruner, 1990; Gulbrandsen, 2014; Rogoff, 2003; Ulvik, 2005). Slike kulturelle praksiser er sosiale i sin natur slik at utvikling forstås som prosesser på et mellommenneskelig nivå. Utvikling skjer i og gjennom relasjoner.

Denne tradisjonen føres tilbake til Vygotskij (Rogoff, 2003). Hans sosiale læringsteori og begrep om *den proksimale utviklingssonen* kan illustrere denne koblingen (Vygotskij, 1978). Vygotskij argumenterer for at barn utvikler seg gjennom interaksjoner med andre hvor barnets mentale funksjoner utvides. Utviklingspotensialet realiseres gjennom deltagelse i mentale aktiviteter som ligger utenfor barnets individuelle kapasitet. Denne samhandlingen foregår i barnets proksimale utviklingszone. Utvikling av mentale funksjoner skjer gjennom en prosess hvor barnet internaliserer sosiale samhandlingsmønstre og gjør dette til indre prosesser. Utvikling skjer dermed gjennom en transformasjon av mellommenneskelige interaksjoner, inter-psykologiske fenomener, til indre, intra-psykiske, modeller. En slik kontekstuell forståelse av utvikling viser hvordan mentale funksjoner fremtrer og delvis skapes i sosiale sammenhenger og samspill (Hundeide, 2006).

Sterns (1985) studier av samspill mellom spedbarn og deres omsorgsgivere har vist at barnet fra fødselen er aktivt sosialt orientert. Barnet inngår i gjensidige interaksjoner med sine nærmeste omsorgsgivere og dette samspillet er byggesteinene i barnets selvopplevelse og selvdannelse. Det er på bakgrunn av disse samspillserfaringene at barnet danner indre representasjoner. Slike indre representasjoner kan forstås som mentale modeller av omverden og seg selv, og disse danner barnets utgangspunkt for hvordan barnet forstår og forholder seg til andre mennesker, seg selv og omverdenen (Hart & Schwartz, 2009).

Et sosiokulturelt perspektiv er en utvidelse av denne forståelsen for utvikling, i den forstand at barnets samspillserfaringer ikke forstås løsrevet fra den historiske og kulturelle konteksten de foregår i. Spedbarnsforskningen er utilstrekkelig for å forklare barns utvikling ved at barnets samspill med sine nærmeste omsorgsgivere dekontekstualiseres. ”Interaksjonen mellom moren og barnet tas ut av sin mer omfattende sammenheng og ”renses” for andre relasjoner, aktiviteter og materielle, sosiale og kulturelle sammenhenger” (Gulbrandsen, Seim, & Østensjø, 2014, s. 48). Innenfor en sosiokulturell forståelsesramme fremheves selvdannelse som prosesser som finner sted i samspill med betydningsfulle andre og materielle omgivelser; innenfor hva Hundeide (2003) omtaler som *det poetiske barndomslandskapet*. Materielle strukturer er tilstede som betingelser for menneskelig samspill samtidig som de formes og forstås gjennom samspill. Slik står materielle omgivelser og selvdannelse i et dialektisk forhold. Subjektet er strukturert og strukturende, skapt og skapende, påvirket og påvirkende (Gulbrandsen et al., 2014). Dette er i tråd med Rogoffs (2003) forståelse av kultur og individ som gjensidig konstituerende. Innenfor et sosiokulturelt perspektiv på utvikling er blikket derfor rettet mot den utvekslingen som foregår mellom personer og den kulturelle, sosiale og historiske sammenheng de inngår i.

Bruner (1990) retter fokuset mot mening og meningsdannelse i sine studier av utvikling. For å forstå utvikling må forskeren studere handlinger og hverdagspraksiser ettersom meningsdannelse skjer gjennom de fortolkningene vi tillegger våre handlinger. Bruner anser selvdannelse for å være en narrativ prosess hvor mennesket konstruerer historier om oss selv i ulike situasjoner og relasjoner. Narrativer er på denne måten et middel for å konstruere mening. Handlinger, meningsdannelse og selvdannelse er derfor prosesser som er nært knyttet sammen og må forstås i sammenheng.

Denne teoretiske tilnærmingen til utvikling retter forskningsfokuset mot barnet som sosial og kulturell deltager. Sosial deltagelse er en forutsetning for en meningsfull subjektposisjon og dermed selvdannelse (Gulbrandsen et al., 2014). En subjektposisjon kan sies å angi de mulighetene og begrensningene som en person kan manøvrere innenfor (Gulbrandsen, 2006). Samtidig er sosial deltagelse og hverdagslivets praksiser sosialt, historisk og kulturelt situert. Dette viser til en dobbelthet i forståelsen av subjektposisjon. På den ene siden kan barn aktivt posisjonere seg i en subjektposisjon og på den andre siden kan de posisjoneres i bestemte subjektposisjoner av andre. På denne måten åpner dette begrepet for et maktperspektiv på barns utviklingsmuligheter. Dette henger sammen med begrepet agens slik det er beskrevet av

Bandura (1989). Agens referer til evnen til å utøve kontroll over egne tankeprosesser, motivasjon og adferd, i motsetning til å være bestemt av ytre betingelser. Evnen til agens vil befinne seg på et kontinuum mellom disse to ytterpunktene, hvor ingen vil være uavhengig av ytre betingelser og ingen vil være determinert. Opplevelsen av agens er derimot sentralt i utvikling og selvdannelse. Stern (1985) fremhever hvordan barnets oppdagelse av at det kan skape endringer i sine omgivelser, gjennom egne handlinger, er en forutsetning for utviklingen av et ”kjerneselv”. Slik sett er også opplevelsen av agens en sentral bestanddel i barns utvikling.

3.2 Oppvekstarenaer

Begrepet oppvekstarenaer er valgt for å beskrive miljøene hvor barna lever sine hverdagsliv. Oppvekstarenaer kan forstås som kulturelt definerte handlingsrom som muliggjør sosial deltagelse. Slik sett ligger betydningen av oppvekstarenaer tett opptil Ulviks (2014) definisjon og bruk av begrepet *sfærer*. Oppvekstarenaer er ikke begrenset til et fysisk sted, men er definert ut i fra potensialet for sosial deltagelse. Derfor kan også fritidsaktiviteter forstås som en oppvekstarena. De ulike oppvekstarenaene er heller ikke strengt avgrenset. For eksempel problematiseres skillet mellom skole og asylmottak gjennom lekser. Samtidig preger opplevelser på en oppvekstarena, opplevelsene på en annen. Ulviks bruk av begrepet *sfærer* er nettopp for å understreke hvordan de ulike sfærene overlapper og henger sammen. Når begrepet oppvekstarenaer, eller arenaer i kortform, er valgt fremfor *sfærer* er dette for å fremheve betydningen av de materielle kvalitetene ved de ulike oppvekstarenaene. Med materielle kvaliteter menes hvordan beliggenhet, tilgjengelighet, størrelse og fysiske omgivelser danner en ramme for barns deltagemulighet, i tråd med Ulvik, Øien og Olsens (2014) forståelse. De ulike materielle kvalitetene og betydningene som tillegges arenaene påvirker hvordan og hvem som deltar på disse. Olwig og Gulløv (2003) fremhever hvordan steder også igangsetter mekanismer for sosial inkludering og ekskludering.

3.3 Resiliens som prosess

De lengeværende asylbarna befinner seg i en sårbar livssituasjon med mange tidligere og nåværende belastninger. Like fullt er det slik at mange barn klarer seg godt på tross av store belastninger i livet. Eksempelvis viser forskning at en tredjedel av barn som opplever krig klarer seg godt uten større konsekvenser for deres fungering og psykiske helse (Neumayer et

al., 2006). Et nærliggende begrep for å forklare dette er resiliens, som gjerne anvendes for å beskrive barn som fungerer bedre enn forventet i møte med store utfordringer. Resiliens kan forstås både som en egenskap, et resultat eller en prosess (Borge, 2010; Frater-Mathieson, 2004). Når begrepet brukes som en egenskap henspiller dette på individuelle forskjeller hos barna. Resiliens blir da å forstå som noe barna innehar mer eller mindre av, og som i ulik grad vil virke beskyttende i møte med erfaringer som innebærer risiko for å utvikle psykiske vansker. Begrepet løvetannbarn stammer fra denne forståelsesmåten (Borge, 2010). Til forskjell fra dette perspektivet peker resiliens som resultat i retning av et endelig utfall, ofte som følge av vellykkede mestringsstrategier (Frater-Mathieson, 2004). Borge (2010) trekker paralleller mellom denne forståelsesmåten og tanken om gjenoppretting av funksjon og resiliens som et engangsfenomen.

Et alternativ til disse er å se på resiliens som vedvarende prosesser, hvilket både er i tråd med perspektivet Borge (2010) og Rutter (2000) forfekter. Resiliens blir i dette perspektivet forstått som dynamiske prosesser som fungerer over tid, med fokus på barns interaksjon med kontekstuelle faktorer. Dermed er resiliens preget av midlertidighet fremfor stabilitet. Et barn som utvikler resiliensprosesser i møte med én utfordring, vil ikke nødvendigvis takle en annen utfordring på en like tilfredsstillende måte (Waaktaar, 2004). Denne tradisjonen setter resiliens i nær sammenheng med prosesser hvor barn utvikler muligheten til å bruke interne og eksterne ressurser for å finne utviklingsstier mot en relativt tilfredsstillende psykologisk fungering, på tross av tidligere eller vedvarende belastninger (Yates, Egeland, & Sroufe, 2003). Utviklingen av resiliens formes altså gjennom samspill, både i relasjoner og til nærmiljø (Anderson, 2004). Slik åpnes et handlingsrom for å se på hvilke muligheter de lengeværende asylbarna har tilgjengelig for å utvikle resiliensprosesser. Fokus flyttes fra individuelle egenskaper hos det enkelte barn og over mot vedvarende prosesser som formes i barnets samspill med sine omgivelser. Dette perspektivet er i tråd med det sosiokulturelle perspektivet skissert ovenfor.

De lengeværende asylbarna er imidlertid særlig sårbare fordi deres eksisterende støttestrukturer er sviktende (Anderson, 2004). Den vedvarende stress-situasjonen de lever i blir en form for kronisk påkjenning. Dette vanskeliggjør fremveksten av resiliensprosesser hos barna. Kroniske påkjenninger er langt alvorligere og mer truende for barns psykologiske fungering enn enkeltstående traumer. Av denne grunn skriver Borge (2010) at resiliensprosesser er oppsiktsvekkende under kroniske påkjenninger.

3.4 Barneperspektiv

I denne undersøkelsen har det vært et uttalt mål å beskrive de lengeværende asylbarnas opplevelsesverden sett fra barnas eget perspektiv. Som tidligere nevnt har et slikt perspektiv, ofte omtalt som et *barneperspektiv*, vært etterlyst både fra myndighetenes side (NOU, 2011) og fra forskningsmiljøet (Lauritzen, 2007; Lidén et al., 2011; Wernesjö, 2012). Dette gjelder spesifikt for asylfeltet, men også generelt i samfunnet synes det som om barnestemmer og barns medbestemmelse er etterspurt. Flere forskere innenfor den sosiokulturelle tradisjonen forstår dette som et uttrykk for en samfunnsutvikling hvor barndommen har fått økt oppmerksomhet og er tillagt egenverdi (se bl.a. Andenæs, 1991; Gulbrandsen et al., 2014; Haavind, 1987; Ulvik, 2005). Barndommens verdi er ikke lenger verdsatt utelukkende som en fase på vei til å bli voksen, *becoming*, men verdsettes i seg selv; som en *being* (Alstam, 2013).

Hva de ulike aktørene mener med begrepet barneperspektiv varierer imidlertid. På den ene siden etterlyses barnas stemmer i asylsøknadsprosessen som et uttrykk for barnas rett til å bli hørt, jfr. FN's konvensjon for barns rettigheter. Her kan barneperspektiv forstås som at «vi må lytte til barna». På den andre siden ligger forventninger og press om at hensynet til barnas beste skal vektlegges sterkere. Dette er et uttrykk for at «vi må ta barna på alvor».

I denne studien vil barneperspektiv bli forstått som et subjektperspektiv på barn, i tråd med en sosiokulturell tilnærming. Denne forståelsen følger Ulviks (2005) definisjon. Et subjektperspektiv på barn innebærer at barn forstås som kompetente sosiale deltagere på sine egne arenaer. Dette barneperspektivet innbyr til en annen kunnskapsproduksjon enn en beskrivelse av hvordan barn ser på egen situasjon. Samtidig er barneperspektivet som anvendes i denne studien inspirert av hva Raundalen (2007) omtaler som *det enkle barneperspektivet*. I hans forståelse ligger et premiss om at et barneperspektiv også skal bidra til å bedre livet for barn som lever under vanskelige vilkår.

3.5 Teoretisk begrunnelse for valg av metode

Intervjuformen jeg har anvendt i barneintervjuene, livsformsintervjuet, er utarbeidet av Haavind (1987) og er forankret i et sosiokulturelt perspektiv. Intervjuet er utformet med et fokus på hverdagspraksiser organisert rundt døgnet's tidsakse og følger barnets bevegelser gjennom døgnet. Samtidig inviteres barna til å reflektere rundt aspekter ved hverdagens små og store begivenheter. Livsformsintervjuet kan i så måte sies å være praksisforankret,

konkretiserende, utforskende og refleksjonsfremmende (Ulvik, 2014). Denne intervjuformen anser jeg for å være hensiktsmessig for å forstå barnas opplevelser av egen hverdag og dermed kunne besvare mine forskningsspørsmål.

Mitt analytiske blikk på det som tilslutt ble datamaterialet var også påvirket av den teoretiske forståelsesrammen. Her var jeg inspirert av den sosiokulturelle teoriforståelsen av utvikling som vektlegger sosial deltagelse. Mitt analytiske blikk var derfor innstilt på å lete etter variasjoner i hvordan barna fortalte om aktiviteter med andre, hvor barna var sosiale deltagere, hvordan barna forsto relasjonene rundt seg og hvordan de forstod seg selv i relasjon til andre. Samtidig var jeg interessert i hva barna fortalte om forhold som skapte vanskeligheter og begrenset sosialt samspill, og for hva som syntes å muliggjøre og støtte sosial deltagelse.

Innenfor kvalitative studier er presentasjonen av undersøkelsen en integrert del av metoden (Gulbrandsen et al., 2014). Selv om intervjuformen og analysearbeidet har fokusert på informantene som subjekter og aktive deltagere, risikerer man ved begrepsbruk og fremstillingsmåter å frarøve informantene denne posisjonen i fremstillingen av resultatene. Jeg har derfor forsøkt å avstå fra begrepsbruk og ordvalg som kan fremstå passiviserende og forsøkt å fremstille barna og deres foreldre som vitende og handlende slik jeg også opplevde mitt møte med dem.

4 Metode

4.1.1 Utvalgsprosedyre og informanter

Kriterier for å delta i studien

Målgruppen for studien var lengeværende asylbarn bosatt på asylmottak, med en eller flere foresatte, uten oppholdstillatelse. Lengeværende ble definert som opphold i Norge utover 3 år. Den aktuelle aldersgruppen var barn mellom åtte og atten år. Aldersgruppen ble valgt for å forsikre meg om at barna hadde språklige ferdigheter til å kunne gjennomføre intervjuet. Når barnet er åtte år har det allerede minst to år med skolegang på norsk skole bak seg, noe jeg vurderte til å være tilstrekkelig for å gjennomføre intervjuene. Det var ikke noe krav at foreldrene skulle ha norskferdigheter.

Rekruttering av informanter

Denne delen av prosessen fulgte i all hovedsak Weiss (2013) sin studie og er basert på samme fremgangsmåte. Rekrutteringen av informanter skjedde i samarbeid med UDI og mottaksansatte. Basert på UDIs oversikt over asylmottak med informanter i min målgruppe, rettet jeg en forespørsel til UDI om å formidle kontakt med aktuelle mottak. UDI la ingen føringer eller begrensninger på hvilke mottak jeg kunne kontakte. Ti asylmottak i østlandsområdet ble forespurt om å delta i studien. To av disse mottakene avviste å delta i studien uten noen nærmere forklaring. Av de resterende åtte asylmottakene var det fire asylmottak som hadde aktuelle informanter bosatt og som uttrykte interesse for å delta i studien. De mottaksansatte fikk da et eget informasjonsskriv som informerte om studien og et informasjonsskriv de ble bedt om å gjennomgå med de foresatte (informasjonsskrivene ligger vedlagt). De mottaksansatte ble bedt om å understreke at deltagelse var frivillig, en eventuell deltagelse ikke kunne påvirke asylsøknaden og å informere om taushetsplikt. Dersom de foresatte ønsket å delta etter å ha fått ytterligere informasjon om studien, ble det understreket at det var nødvendig å spørre barna selvstendig om de ønsket å delta. Dette for å sikre barnas rett til å si nei til deltagelse.

Informantene som ble inkludert i studien

Tilsammen ble ni barn fra seks ulike familier inkludert i studien. Det yngste barnet var åtte år og det eldste barnet var femten år. Det var fire gutter og fem jenter. Familiene kom fra fire ulike opprinnelsesland i Asia og Afrika. Oppholdstiden på asylmottak varierte fra tre år til nærmere åtte år. Fire av familiene var bosatt på tre ulike sentraliserte mottak. To av familiene var bosatt i ulike desentraliserte boenheter, men under samme mottaksadministrasjon.

4.1.2 Datainnsamling

Barneintervjuene

Barneintervjuene ble foretatt på barnets bosted. I de desentraliserte mottakene ble barna intervjuet på barnets eget rom eller i stuen. På de sentraliserte mottakene ble jeg tildelt et kontor av de mottaksansatte. Intervjuene varte mellom 45 og 75 minutter. I to av intervjuene var en foresatt tilstede da barnet uttrykte ønske om det, ellers var kun barnet tilstede under intervjuet.

Barneintervjuene var delt i to deler. Den første delen hadde form av et livsformsintervju (Andenæs, 1991). Barna ble oppfordret til å fortelle om dagen i går fra de våknet opp til de skulle sove. Deretter ble dagen gjennomgått kronologisk fra morgen til kveld. Som et hjelpemiddel hadde jeg med tegnesaker. Dette brukte jeg til å tegne opp en tidsakse over døgnet og barna ble invitert til å tegne inn ulike hendelser. Dette gjorde at vi lettere kunne gå inn og ut av ulike temaer knyttet til ulike hendelser på forskjellige tidspunkter. Jeg var særlig interessert i hvordan barna fortalte om relasjoner i tilknytning til de aktivitetene barna deltok i gjennom dagen. Dette var derfor temaer jeg fulgte opp etter hvert som slike fortellinger dukket opp i barnas historier. Dernest var jeg interessert i hva barnet fortalte om ulike steder for aktiviteter og sosial deltagelse. Dette temaet var begrunnet i min interesse for barnas ulike oppvekstarenaer. I tillegg forsøkte jeg å få barna til å fortelle om hvordan de selv forsto og hva de syntes om de ulike aktivitetene og de ulike oppvekstarenaene de deltok på.

Den andre delen var utformet som en tenkt trylledag med inspirasjon fra mirakelspørsmålet hentet fra løsningsorientert psykoterapi-tradisjon (De Shazer, 1988). Jeg skisserte da en situasjon hvor barnet våkner og alle dets problemer og vanskeligheter er tryllet bort. Deretter ble barnet invitert til å forestille seg hvordan denne dagen ville vært. Hvordan barnet kunne

merke at det problematiske hadde blitt tryllet vekk, altså hva som var forskjellig fra gårdsdagen, ble gjort til gjenstand for en felles utforskning. Slik ble livsformsintervjuet og trylledagen-spørsmålene koblet sammen.

Barna varierte i hvordan de responderte på denne intervjuformen. Noen av barna virket å like denne samtaleformen og deltok velvillig og kreativt i vår felles utforskning. Andre barn vegret seg og svarte stort sett med ”vet ikke”. I disse intervjuene valgte jeg ikke å gå videre med spørsmål. I utgangspunktet var det planlagt at denne delen skulle være en selvstendig analyse-enhet som skulle belyse barnas tanker om positive endringsfaktorer. Etersom denne delen av intervjuet ikke ble gjennomført med flere av barna, ble heller ikke analysen gjennomført som planlagt. Intervjuene hvor trylledagen-spørsmålene ble gjennomført ble istedenfor tatt med i analysen av livsformsintervjuene, men ikke som en egen analyse-enhet.

Foreldreintervjuene

Foreldreintervjuene ble i likhet med barneintervjuene foretatt enten i hjemmet eller på et kontor tildelt av de mottaksansatte. I tre av intervjuene var begge foreldrene tilstede, mens i resten av intervjuene var enten mor (to intervjuer) eller far (ett intervju) tilstede. Samtlige av intervjuene ble foretatt med telefontolk. Intervjuene varte mellom 75 og 90 minutter.

Intervjuene med foreldrene hadde et annet innhold enn barneintervjuene. Riktignok ble også foreldrene invitert til å fortelle om egen hverdag, men dette ble mer overflatisk behandlet enn i barneintervjuene. I foreldreintervjuene inviterte jeg foreldrene til å gi mer direkte uttrykk for hva de mente om mottakstilværelsen og hvordan de oppfattet og opplevde ulike aspekter ved livssituasjonen. Jeg var også interessert i hva foreldrene kunne fortelle om hvordan de opplevde barna sine. Barn er en del av et større sosialt nettverk som preger hvordan de handler, hva de tenker om og hvordan de opplever egen hverdag. Barnas livsform er nært knyttet sammen med foreldrene sine (Haavind, 1987). Derfor var det også naturlig å inkludere foreldrene deres. Hensikten med foreldreintervjuene var å kunne bruke foreldrenes fortellinger om seg selv og sine barn til å utfylle barnas fortellinger. Slik er foreldreintervjuene også brukt i analyseprosessen. Foreldreintervjuene er ikke analysert som gruppe, men intervjuene er sammenstilt med barneintervjuene fra samme familie for å gi et mer utfyllende bilde av barnets situasjon.

Av etiske hensyn ble foreldreintervjuene gjennomført i forkant. Dette var for å forsikre meg om hva barna visste om nåværende asylstatus og realistisk fremtidsscenario. Foreldrene ble også gitt anledning til å uttrykke og begrense temaer de ikke ønsket at jeg skulle samtale med barna om. Tre av foreldrene uttrykte et slikt ønske. Temaene omhandlet spesifikke hendelser tilknyttet flukten eller avdøde familiemedlemmer. Dette ønsket ble etterkommet fra min side.

4.2 Analyseprosessen

Både barne- og foreldreintervjuene ble tatt opp på lydbånd og deretter transkribert. Allerede i denne prosessen går mye informasjon tapt. Ved transformasjonen til tekst for analyse forsvinner kroppsspråk, mimikk og andre kilder til informasjon. Ved at jeg selv har foretatt intervjuene og transkriberingen har jeg imidlertid forsøkt å ivareta noe av denne informasjonen ved fortløpende å skrive ned egne refleksjoner. Dette har imidlertid ikke vært en del av datamaterialet jeg har analysert, men noe jeg har brukt som informasjon i analysearbeidet. Særlig har dette vært nyttig i de innledende fasene av analyseprosessen.

Selve analysen er inspirert av Braun og Clarks (2006) innfallsvinkel til tematisk analyse og identifisering av mønstre i materialet. De understreker nødvendigheten av å redegjøre for de ulike trinnene i analyseprosessen og de valgene som blir tatt underveis. Min beskrivelse av teoretisk for forståelse og hvordan dette har lagt føringer for valg av metode er et ledd i dette. Nedenfor vil jeg beskrive analyseprosessen trinnvis for ytterligere å klargjøre mine analytiske valg. Mitt analytiske blikk har hele veien vært rettet både mot fellestrekk og variasjoner i datamaterialet i tråd med en sosiokulturell tilnærming (Haavind, 2000; Ulvik, 2005). Særlig har jeg vært interessert i variasjoner som vedrører barnas sosiale deltagelse.

Trinn 1: Identifisering av innhold som belyser forskningsinteressen

I de første gjennomlesningene av datamaterialet forsøkte jeg å gjøre meg kjent med materialet uten å se etter spesifikke temaer. På dette tidspunktet leste jeg barne- og foreldreintervjuer om hverandre. Spørsmålene jeg stilte til materialet var forholdsvis åpne. Det første spørsmålet var ”Hvilke forhold ved asylmottaket forteller barna og foreldrene om?”. Det andre spørsmålet var ”Hvilke oppvekstarenaer utenfor mottaket forteller barna og foreldrene om?”. Denne fasen brukte jeg til å lage forslag til temaer som kunne besvare de overordnede forskningsspørsmålene (Braun & Clarke, 2006). På dette tidspunktet fremhevet jeg

rammebetingelser, aktiviteter og relasjoner som analytisk relevante overordnede temaer. Jeg ble også oppmerksom på forskjeller i barnas fortellinger fra sentraliserte og desentraliserte mottak.

Trinn 2: Revidering av analyse spørsmål og mer fokusert gjennomlesning

Den første fasen av analysen gjorde at jeg dannet meg noen tentative forslag til ulike temaer det kunne være nyttig å forfølge. I den neste fasen fokuserte jeg utelukkende på barneintervjuene. Dette gjorde at jeg endret analyse spørsmålene. Det første analyse spørsmålet ble endret til ”Hva preger hverdagsopplevelsene til de lengeværende asylbarna på mottakene?”. Det andre analyse spørsmålet ble endret til ”Hva forteller de lengeværende asylbarna om andre oppvekstarenaer utenfor mottaket?”. Disse spørsmålene var bedre egnet for å konstruere sentrale temaer i datamaterialet.

Trinn 3: Utforske intervjuene ”på langs”

Med de nye analyse spørsmålene som førende for mitt analytiske blikk, gjennomgikk jeg intervjuene til hvert enkelt barn på nytt. Dette er hva Haavind (2000) beskriver som å utforske datamaterialet ”på langs”.

Trinn 4: Utforske foreldreintervjuene og sammenstille de med barneintervjuene

I den neste fasen hentet jeg frem foreldreintervjuene igjen. Foreldreintervjuene ble nå lest for å se hvordan de kunne belyse barneintervjuene. Jeg leste da hvert enkelt foreldreintervju opp mot barneintervjuet eller –intervjuene fra den samme familien.

Trinn 5: Sammenligne intervjuene ”på tvers”

I denne fasen sammenlignet jeg svarene fra de ulike barneintervjuene utfylt med deler fra foreldreintervjuene. På dette tidspunktet var jeg særlig opptatt av fellestrekk og variasjonsbredde i materialet. Dette beskriver Haavind (2000) som å undersøke intervjuene ”på tvers”.

Trinn 6: Presentasjon og valg av eksempler som kan illustrere temaene

Den avsluttende fasen av analyseprosessen var en utvelgelse av materialet som på best mulig måte kunne belyse analysespørsmålene. En utfordring i denne delen av prosessen var å gi rom både for temaer som gikk igjen i materialet og for unntak. I presentasjonen har jeg forsøkt å bevare både fellestrekk og variasjoner innenfor temaene som har blitt utviklet underveis.

4.3 Etiske refleksjoner

Forskningsdesignet for denne studien ble fremlagt Regional Etisk Komité (REK) som vurderte studien til å falle utenfor helseforskningslovens virkeområde. Studien er også blitt behandlet av NESH, som anbefalte gjennomføring av prosjektet på bakgrunn av prosjektskisse og drøfting av de forskningsetiske dilemmaene studien medfører. Norsk samfunnsvitenskapelig datatjeneste (NSD) har også godkjent og tilrådd gjennomføring etter vurdering av behandlingen av personopplysninger, herunder anonymisering og samtykkekompetanse.

Da lengeværende asylbarn anses for å være en særlig sårbar gruppe, bærer studien med seg mange forskningsetiske dilemmaer. Nedenfor vil jeg redegjøre for de viktigste forskningsetiske dilemmaene knyttet til denne studien og hvordan jeg konkret har forholdt meg til disse. Barneintervjuene blir viet mest plass i denne delen. Delvis fordi foreldreintervjuene bærer preg av de samme dilemmaene, men i mindre grad. Delvis fordi det er disse intervjuene som opplevdes mest utfordrende og har noen tilleggsdimensjoner heftet ved seg.

4.3.1 Fritt og informert samtykke

Barn har vært mine hovedinformanter og i utgangspunktet anses barn for å ha manglende samtykkekompetanse (NESH, 2006). Samtykke ble derfor først innhentet av foreldrene. Allikevel er det viktig å presisere at barna har en selvstendig rett til ikke å delta i prosjektet uavhengig av foreldrenes velvillighet. Dette er et dilemma som stikker dypere enn å spørre barna direkte om de ønsker å delta. Lengeværende asylbarn som informanter kan sies å leve i en situasjon av kompleks ufrihet, hvor de er sosialisert til å føye seg etter foreldrenes ønsker og krav. I tillegg kan barnet oppleve et press om delta dersom de får inntrykk av at undersøkelsen kan få betydning for asylsøknadsprosessen deres. Dette kan undergrave

samtykkes frivillighet og skape en uønsket situasjon for barnet i intervjusettingen (NESH, 2014). I denne sammenhengen bør det understrekes at barn også har rett til deltagelse (Øverlien, 2013). Informantene ble rekruttert gjennom mottakspersonalet og det kan være vanskelig for beboere på mottak å si nei til noe de ansatte på mottaket informerer om. Mottaksansatte står i en tydelig maktposisjon ovenfor beboere i mottak, voksne som barn. Av den grunn alene kan det være utfordrende for beboere å avslå forespørselen om deltagelse i studien.

I de første samtalene med mottakspersonalet bevisstgjorde jeg personalet på at deltagelse er frivillig og at presentasjonen av studien måtte foregå på en slik måte at foreldrene ikke opplevde press om deltagelse. Det ble understreket at barna måtte spørres individuelt i etterkant av første samtale med foreldrene. Jeg var også tydelig på at det allerede i denne fasen måtte tydeliggjøres at deltagelsen ikke kunne få noen betydning for deres sak hos UDI/UNE. Disse punktene ble også understreket gjennom to informasjonsskriv hvor ett var utformet til de mottaksansatte og ett til foreldrene. I disse skrivene ble også studiens innhold, altså temaer og eksempler på spørsmål, og hensikt forklart. Det ble også fremhevet at de hadde rett til ikke å delta og trekke seg underveis fra studien. Informasjonen ble også gjentatt i møtet med både foreldrene og barna muntlig. Til barna fortalte jeg også at de ikke trengte å svare på spørsmål de ikke ønsket å svare på og at vi kunne avslutte når de ville.

Flere av mottakene jeg kontaktet meldte tilbake at både foreldre og barn, også etter foreldrenes samtykke, hadde avslått deltagelse. Det kan tyde på at det ble skapt en situasjon som muliggjorde et fritt og informert samtykke. Ingen av barna avslo deltagelse etter at jeg hadde møtt dem.

4.3.2 Intervjusituasjonen

Det er knyttet mange hensyn til møtet med lengeværende asylbarn gitt deres sårbare livssituasjon og høye forekomst av psykiske vansker (Berg et al., 2005; Lauritsen, 2012; Montgomery & Foldspang, 2005; Sveaass et al., 2012). Dette har sammenheng med tidligere potensielt traumatiserende erfaringer fra før og/eller under flukt og en belastende livssituasjon i asylmottakene. Hvordan barnet håndterer minner om tidligere erfaringer er vanskelig å vurdere i forkant av intervjusituasjonen, men i møtet med denne gruppen barn kan man forvente økt uro og stress dersom minner om tidligere potensielt traumatiske erfaringer aktiveres (Jensen, 2007). Det var derfor særlig viktig at intervjusituasjonen ikke økte dette

stresset og opplevdes som belastende for barna. For å unngå økt stress og uro for barna, som potensielt kan påvirke deres mentale helse negativt, valgte jeg i utformingen av intervjuene ikke å fokusere på erfaringer fra opprinnelseslandet eller flukten.

Allikevel var det vanskelig å vite hva i barnets egen hverdag som barnet opplevde som belastende temaer. Det var derfor ikke mulig å unngå temaer barna reagerte med uro og viste stressreaksjoner overfor. I de fleste av disse situasjonene hvor jeg vurderte det til at barnet opplevde spørsmålene som belastende, kommenterte jeg på det til barnet. Slik jeg vurderte det var dette å anerkjenne barnets reaksjon. En slik tilnærming mener jeg satte oss, altså informanten og meg selv, i en posisjon hvor vi sammen kunne utforske om barnet ønsket å fortelle mer eller gå videre til neste tema. Dersom jeg heller hadde valgt å lukke temaet for å skåne barnet, ville jeg fratatt barnet en mulighet til å uttrykke noe barnet muligens selv ønsket. Dette mener jeg var med på å fremme barnets selvhevdelse i intervjusituasjonen.

Flere av barna gav uttrykk for at intervjusituasjonen hadde vært en god opplevelse, uten at dette nødvendigvis medfører en fullstendig beskrivelse. Men det er min subjektive opplevelse at hverken foreldrene eller barna opplevde intervjuformen som belastende. Flere uttrykte heller at de var glade for å bli gitt muligheten til å fortelle om sin opplevelse og å bli lyttet til. Dette stemmer også godt overens med forskning gjort på hvordan asylsøkende informanter har opplevd lignende intervjusituasjoner, barn som voksne (Dyregrov, Dyregrov, & Raundalen, 2000).

4.3.3 Anonymisering

Samtlige av informantene ble informert om at informasjonen fra intervjuene skulle anonymiseres i den endelige presentasjonen av materialet, både i informasjonsskrivene og i begynnelsen av intervjuene. Også i samtalene med barna forklarte jeg dette før oppstarten av intervjuet. I presentasjonen av resultatene har jeg gjort en rekke valg for å bevare informantenes anonymitet. Alt av informasjon som kan medføre gjenkjenning av det enkelte barn og familie, er omskrevet. Jeg har valgt ikke å inkludere alder i gjengivelsene. Kjønn er også i noen tilfeller endret, der dette ikke er et viktig poeng i beskrivelsen. Jeg har valgt ikke å beskrive asylmottakene jeg besøkte, men heller beskrevet boformen ved å referere til andre empiriske studier (Andrews et al., 2014; Bagge et al., 2006; Berg et al., 2005; Hauge et al., 2015; Lidén et al., 2011; Seeberg et al., 2006; Søholt & Holm, 2010; Valenta, 2012b). I

fremstillingen har jeg imidlertid valgt å vektlegge forhold ved mottakene som jeg kunne gjenkjenne fra mine egne observasjoner. Geografisk område er liten grad spesifisert.

4.3.4 Taushetsplikt sett opp mot opplysningsplikt

Min egen taushetsplikt ble også gjort rede for i forkant av intervjuene gjennom informasjonsskrivene og i intervjusituasjonen. Også i barneintervjuene ble dette gjort eksplisitt og alderstilpasset til enkelte barnet. Allikevel var jeg oppmerksom på at det i visse situasjoner kunne oppstå tilfeller der taushetsplikten måtte fravikes. Dette var først og fremst gjeldende der det skulle fremkomme informasjon som gav grunnlag for vesentlig bekymring for barnets psykiske helse. Dersom det gjennom samtalene med barna, eller i observasjon av barnet underveis i intervjuene, fremkom indikasjoner på at barnet trengte helsehjelp, ble opplysningsplikten vurdert til å overstyre taushetsplikten. Det var derfor avtalt at denne informasjonen skulle gis til foreldrene og helsefaglig personell tilknyttet mottaket. Dette ble kun aktuelt i ett av intervjuene der barnet fremstod som svært plaget og med vesentlige vansker i livet. Vurderingen var basert både på det barnet fortalte og min egen observasjon av barnet. I dette tilfellet informerte foresatte om at de var oppmerksomme på problematikken og allerede i dialog med skolen om barnet. De foresatte var i kontakt med advokat da spesialisthelsetjenesten hadde avslått videre behandling. Ettersom dette allerede var en pågående prosess vurderte jeg det dithen at min egen påvirkningsmulighet var begrenset, da spesialisthelsetjenesten, skole og advokat allerede var innblandet. I samråd med foresatte gikk jeg derfor ikke videre med min bekymring.

Selv om det kun var i dette ene tilfellet jeg vurderte det dithen at min egen opplysningsplikt ble aktivert, kom det frem informasjon i flertallet av intervjuene som gav grunn til bekymring. Men basert på mitt ene møte med familien, fremkom det ikke tilstrekkelig med bekymringsverdig informasjon til at min egen taushetsplikt opphørte. Dette er imidlertid min selvstendige vurdering og noe jeg alene er ansvarlig for.

5 Resultater

I fremstillingen av resultatene vil jeg presentere sentrale temaer som mine analytiske grep har fremhevet og illustrere disse med sitater hentet fra barneintervjuene. Sitater fra foreldreintervjuene vil også bli gjengitt, men i mindre grad, og da for å vise til hvordan foreldrene opplever barnas reaksjoner på forhold ved mottaket. Foreldrenes fortellinger beskrev i mindre grad barnet utenfor mottaket og foreldresitater vil derfor kun anvendes i presentasjonen av resultatene fra det første analysespørsmålet.

Det første analysespørsmålet, *”hva preger hverdagsopplevelsene til de lengeværende asylbarna på mottakene?”*, handler om sider ved mottakstilværelsen og hvordan barna forholdt seg til disse. Jeg vil først beskrive barnas relasjoner til viktige andre og barnas tanker og reaksjoner på disse. Deretter vil jeg vise hva og hvordan barna snakket om opplevelser knyttet til strukturelle forhold ved mottakstilværelsen. Det andre analysespørsmålet, *”hva forteller de lengeværende asylbarna om andre oppvekstarenaer utenfor mottaket?”*, retter fokus mot sider ved tilværelsen utenfor asylmottaket. Jeg vil fremheve hvordan barna anvender ulike oppvekstarenaer og hvilke funksjoner barna tillegger disse.

5.1 Hva preger hverdagsopplevelsene til de lengeværende asylbarna på mottakene?

I det følgende vil jeg presentere hva barna fortalte om hverdagene på asylmottak. Den første delen er organisert rundt barnas forhold til foreldre, jevnaldrende, andre beboere og mottaksansatte. I den andre delen trekker jeg frem rammevilkår ved mottakstilværelsen som særlig synes å prege barnas hverdagsopplevelser. Jeg har valgt å se nærmere på to av de temaene som fremkom i analysen; barnas forhold til oppholdsstatus og deres opplevelser av de fysiske omgivelsene.

5.1.1 Relasjoner på asylmottaket

Barnas fortellinger om egen hverdag handlet mye om relasjonene de hadde rundt seg. Hvordan barna ble påvirket av ulike sider ved relasjonene rundt seg og hvordan de forholdt seg til dette er tema for presentasjonen nedenfor.

Barnas forhold til foreldre

Barna jeg intervjuet var en del av familier med svært ulik familiestruktur. Familiene varierte fra utvidete storfamilier til små familier med barn, samt enslige forsørgere. Foreldrenes fortellinger om organisering av familieliv og egen psykiske helse varierte også. Dette ble reflektert i hvordan barna fortalte om foreldrene og særlig foreldrenes tilstedeværelse. Noen av barna fortalte om foreldre som vekket dem, lagde frokost, fulgte dem til fritidsaktiviteter og hvor familien ble samlet for måltider.

”Jeg blir så veldig trøtt.. De må rope på meg ca. 5-6 ganger. Og da har jeg bare tretti minutter på å kle på meg. (...) Mamma lager frokosten da, så da går det bra”.

I disse fortellingene var foreldrene tilstedeværende og barna opplevde dem som støttende og hjelpende. I andre fortellinger var foreldrene i mindre grad tilstede. Noen av barna fortalte at de stod opp selv og lagde frokost. På spørsmål om hvor foreldrene var, svarte flere av barna at de sov.

”Nei, jeg står opp selv. Så vekker jeg moren min og lillebror. Og så tar jeg han med til barnehage. Når jeg er sammen med ham, så er det noe nytt som skjer. Det er gøy å være sammen med ham synes jeg”.

Denne gutten opplevde at han tok ansvar for seg selv og lillebroren. Det var ikke noe han valgte, men samtidig noe han satte pris på. Hans fortelling illustrerer hvordan barna som opplevde at foreldre hadde problemer reagerte med å ta større ansvar for familien. Noen av barna fortalte også at foreldrenes vansker var noe de tok ansvar for. De beskrev hvordan egne problemer ble skjøvet vekk av hensyn til foreldrene og deres behov. Eksempelet nedenfor illustrerer denne måten å håndtere foreldrenes vansker på:

”Hvis det er skjer noen dårlige ting, så blir jeg lei meg de to-tre første dagene, men så må jeg få de [foreldrene] til å glemme det. (...) Jeg tenker jo på det uansett om jeg vil eller ikke. Men jeg prøver å tenke på noe annet. (...) selv om det kommer mange sånne dårlige dager, så er det sikkert en dag som blir bedre”.

Her tok jenta en rolle som omsorgsgiver ovenfor foreldrene samtidig som hun skulle være den som holdt motet oppe i familien. Hun tok selv ansvar for å håndtere egne reaksjoner ved å prøve å glemme, samtidig som hun tok ansvar for foreldrenes tilstand. Jenta forteller at dette var noe hun *måtte* gjøre.

Barna som fortalte om foreldrenes problemer uttrykte også i stor grad forståelse for foreldrenes situasjon. En annen gutt uttrykte forståelsen for foreldrenes vansker slik:

”Jeg skjønner hvorfor han er så sliten. Han er lei. Han kjeder seg på mottaket. Han kan jo ikke jobbe eller noenting. Han kjeder seg han også. Noen ganger tenker jeg på faren min og så forstår jeg hvorfor han er sånn”.

Denne gutten fortalte at han syntes det var dumt at faren hans sov så mye og brukte mye av den resterende tiden foran datamaskinen. Men samtidig syntes han det var vanskelig å klandre sin far for dette. Slik jeg tolker disse utsagnene er de også et uttrykk for en lojalitetskonflikt barna opplevde overfor foreldrene sine da deres omsorgsevne var svekket. Derfor var dette temaer det var vanskelig for ham å prate om i intervjuene. Mange av foreldrene fortalte derimot om hvordan de merket at egne problemer påvirket barna.

”De blir plutselig så lei seg. [Barnet] klager over at jeg er blitt vanskelig og sliten av å bo på mottaket. Da spør hun om vi ikke kan kjøpe et hus og flytte ut av mottaket”.

Her forteller moren om hvordan hennes egen helse påvirket barnet sitt. Lignende fortellinger hadde de fleste av foreldrene. Allikevel var ikke dette veldig fremtredende i barnas historier. Barnas ønske om mer tilstedeværende foreldre kom klarest til uttrykk gjennom fortellingene fra de av barna som fulgte opp det jeg tidlige har kalt trylledagen-spørsmålene.

”Også bedre med tid med familien og sånn. Vi har tid, men foreldrene gidder ikke gjøre så veldig mye. Fordi de er slitne hele tiden. Og de tenker kanskje mer enn oss. De har ikke så ofte godt humør. Jeg tror de er lei av vente så lenge”.

Denne jenta uttrykte hvordan hun savnet mer samspill med foreldrene. Hun savnet kontakt med dem og hun ønsket at de skulle være mer sammen. Jenta knyttet dette selv til foreldrenes psykiske helse ved at de var slitne, tenkte mye og ikke hadde godt humør. På trylledagen-spørsmålene fortalte en annen gutt at han ville bodd i et annet hus. På spørsmål om hva som ville vært annerledes da, svarte han:

”Kanskje de [foreldrene] ville vært litt mindre slitne i et hus. For her er det sånn at de må dele kjøkken med flere... Når de lager mat må de gå frem og tilbake på kjøkkenet hele tiden”.

At historiene om savn etter foreldrene kom frem da de ble spurt om trylledagen-spørsmålene viser hvordan disse barna på den ene siden hadde et savn etter foreldrene sine og på den andre

siden ikke ville belaste dem ytterligere. Barnas opplevelse av foreldrene kom til uttrykk gjennom fortellinger om savn og ønsker, ikke gjennom fortellinger om sinne og bebreidelse.

Forholdet til jevnaldrende på mottaket

For noen av barna jeg intervjuet var andre barn på mottaket en kilde til utfoldelse og sosial deltagelse. Dette gjaldt i særdeleshet barna på de desentraliserte mottakene. Barna tok følge med andre barn til skolen og de lekte sammen etter skoletid. Beskrivelsene var preget av en omgangsform hvor barna sammen skapte sosiale rom og deltok i aktiviteter sammen.

”De kommer noen ganger til oss og noen ganger går jeg til de. (...) [I går] vi bare lekte ute, sånn med [to andre jenter på mottaket]. Haren og boksen-går. Og etter det så syklet vi.”

Beskrivelsen illustrerer hvordan disse barna opplevde de andre barna som naturlige lekekamerater. Forholdet fortoner seg uproblematisk og som en alminnelig del av barnas hverdag. De andre barna på mottaket fremstår som en selvfølgelig del av barnas sosiale liv. Disse barna så også fordeler ved å bo på asylmottak.

”Så er det veldig ofte man kan finne på noe sammen. Hvis jeg skulle et sted med venner, så skulle jeg ringe dem og så skulle de svare ja eller nei, og så tar det skikkelig lang tid. Men her kan man bare gå ned til dem og spørre om de skal være med. Så det er ganske enkelt”.

Flere av de andre barna beskrev sine relasjoner til de andre barna på mottakene som mer problematiske. Noen av barna på de sentraliserte mottakene fortalte at de ikke ønsket å leke med barna på mottaket.

”Jeg ser dem ikke. Og så synes jeg ikke det er så bra. Alltid det kommer noen nye og jeg prøver å ikke være venn med dem (...) for jeg veit at dem også kommer til å flytte.”

Denne gutten fortalte at mange av hans tidligere venner og lekekamerater hadde forsvunnet. Andre barn og familier hadde flyttet eller blitt uttransportert. Han selv var blitt værende. For denne gutten virket det som om disse erfaringene hadde gjort ham engstelig for å bli kjent med nye barn. Gjentatte erfaringer med å miste venner synes å ha gjort det vanskelig for ham å stole på de andre barna på mottaket; de kom til å flytte uansett. At han ikke ønsket å være venn med dem kan forstås som at han var redd for å bli forlatt igjen. Hans eksempel illustrerer

hvordan noen av barna beskyttet seg for fremtidige relasjonsbrudd med å avvise kontakt med andre barn.

De fleste av barna fortalte om erfaringer med relasjonsbrudd og venner som var blitt borte. Hvordan de håndterte dette varierte imidlertid. Noen av barna fortalte om at de orienterte seg vekk fra relasjoner på mottaket og mot venner på andre arenaer.

”Det er noen å leke med, men det er ikke gøy. Jeg vil ikke leke med dem. (...) De gjør kjedelige ting. Jeg vil gjøre sånne gøye ting. (...) Det er med [fire klassevenninner]”.

Hvorvidt det var mulig å henvende seg mot andre barn utenfor mottaket avhang i stor grad av den geografiske plasseringen til mottaket, et poeng jeg kommer tilbake til i avsnittene om nærmiljø nedenfor. Jenta over ville heller leke med venninnene fra klassen. Hun fortalte om det som «gøyere», men jeg forstår det også som noe hun opplevde tryggere. I disse barnas fortellinger går kjedsomhet igjen i beskrivelsene av hverdagen på mottaket.

”Også er det litt kjedelig å være på mottaket. Før var jeg på SFO, og nå har jeg ingen å leke med. Lillesøsteren min kommer ikke hjem fra barnehagen før 5-6. (...) Når jeg ikke har noenting å gjøre [er det kjedelig]. Sånn når jeg er alene. Og det ikke er noen å leke med og sånt”.

Denne jenta uttrykte at det var kjedelig når det ikke var noen å leke med og hun ventet heller på lillesøsteren enn å leke med andre barn på mottaket. Et annet barn uttrykte det slik:

”I går skjedde ingenting, jeg var bare hjemme og så på pc'en. Og så gjorde jeg noen lekser. Måtte øve til prøve”.

Barna som uttrykte at de kjedet seg fortalte lite om deltagelse i sosialt samspill eller aktiviteter på mottaket, også i tilfeller der slike muligheter fantes. Flere av barna som ikke kunne orientere seg mot andre jevnaldrende utenfor mottaket trakk seg tilbake fra sosialt samspill, slik gutten over «bare var hjemme på pc'en». Jeg ser disse fortellingene om kjedsomhet i sammenheng med barnas fortellinger om relasjonsbrudd til tidligere venner og lekekamerater. Fortellingene om relasjonsbrudd, tilbaketrekking og kjedsomhet er knyttet sammen. Barnas fortellinger om kjedsomhet handlet ikke først og fremst om mangel på aktiviteter, men om mangel på lekekamerater. Slik jeg forstår barnas fortellinger om kjedsomhet er dette et uttrykk for manglende sosial deltagelse.

Tendensen til at barna trakk seg tilbake fra andre barn på mottaket ble også bekreftet gjennom flere av foreldrenes fortellinger. En mor beskrev hvordan dette hadde vært en tendens hun hadde sett hos barnet de siste to årene:

”Når han kommer fra skolen så mener han at det er best å være på rommet sitt og ikke gå ut å leke med de andre. Når jeg spør hvorfor du ikke gjør det, så mener han at det ikke er sikkert når de skal flytte. Så da blir jeg igjen alene og da er bedre å ikke bli venn med dem”.

Dette illustrerer og forsterker inntrykket av at tilbaketrekking og isolasjon ble en måte for barna å beskytte seg selv på. Opplevelsen av relasjonsbrudd til lekekamerater og venner kunne bli vanskelig å håndtere. Dermed ble barnas mulighet for sosial deltagelse innsnevret. For de barna som hadde tilgang på venner utenfor mottaket var det en mulighet å orientere seg i den retningen. For de av barna der dette ikke var en mulighet, fremstod det som om tilbaketrekking fra sosialt samspill var å foretrekke fremfor opplevelsen av å miste nye vennskap.

Andre beboere på mottaket

Asylmottakene varierte i størrelse, men det var uansett mange beboere og ansatte tilknyttet hvert enkelt mottak. Disse var også med på å prege de barnas hverdagsopplevelser. Noen av barna fremhevet enkelte relasjoner til andre eldre beboere.

”Jeg pleier mest å være sammen de som er eldre enn meg. Det er en jente fra [opprinnelsesland]. Hun er vel 17-18 år. Så jeg er med henne. Og så en annen dame. Hun ser egentlig ganske ung ut, men hun er egentlig tretti. Jeg pleier å være med henne. (...) De sier at jeg er veldig barnslig. Jeg snakker så veldig mye synes de [ler]. Og så er jeg ganske tullete synes de. (...) I forigårs var vi på et sted man kunne bade. For hun hadde ikke vært der før. Så vi dro dit og kjente på vannet og sånn”.

Fortellingene om kontakten med disse enkeltpersonene gav inntrykk av at dette var forhold som fortonet seg som en erstatning for relasjoner til jevnaldrende. Det var personer hun kunne spille ulike spill med og gå turer med. Aktiviteter som også jevnaldrende gjør sammen. Jenta beskriver hvordan hun ble oppfattet som ung og barnslig av de eldre beboerne. Samtidig hadde hun kunnskap om området som de andre ikke hadde og hun kunne vise frem og lære bort dette. Jenta hadde en kompetanse hun kunne dele med de eldre beboerne i kraft av å

kjenne området og mottaket bedre. For denne jenta ble det en måte å vise seg kompetent på. Slik ble disse personene noen hun kunne vokse på og kjenne seg mestrende med.

Men for de fleste av barna var de andre beboerne på mottaket først og fremst en kilde til uro og konflikter. En side av dette var bråk og mangel på ro.

”Ved siden av rommet, de som bor der, de har høy musikk og sånn og da får vi ikke sove. (...) og før når den andre familien som har flytta, da... De pleide å leke klokka elleve og sånn. De løpte rundt og sånt. De pleide å skrike”.

I dette barnets fortelling var de andre beboerne en kilde til forstyrrelse som førte til søvnproblemer. Andre barn trakk frem at det var vanskelig å gjøre lekser og konsentrere seg med mye støy fra andre beboere. I disse barnas beskrivelser var de andre beboerne til hinder for dem selv og skapte irritasjon. Dette var sider ved tilværelsen som ikke fremkom hos familiene i de desentraliserte mottakene.

I flere av barnas fortellinger var det også beskrivelser av andre forhold og noen av disse vedrørte utelukkende de sentraliserte mottakene. Dette handlet om tilfeller av branntilløp, konflikter og slåsskamper mellom beboere. Ord som gikk igjen i disse beskrivelsene var ”dumt”, ”skummelt” og ”redd”.

”Og det skumleste er når noen krangler og før så var det ofte brann her. Fordi det var brann på kjeller'n og på tredje etasje. Mest på tredje etasje. Liksom sånn klokka ett på kvelden. Jeg blir veldig redd når det blir brann”.

Et annet barn uttrykte det slik:

”Det er så mange folk. Og de kan være ganske skumle av og til. Og de krangler så mye, om bitte små ting. Det har skjedd til og med med damer. Faktisk mest med damer. Fordi de har barn, og de krangler på grunn av barna dems”.

For barna ble dette opplevelser som skapte utrygghet og frykt. Konflikter og branntilløp gjorde selve asylmottaket til et utrygt sted. Selv bagateller kunne bli opptakt til større krangling. Noen av barna, som sitatet ovenfor også peker i retning av, forstod kranglene til å ha opphav hos barna på mottaket. Konfliktene var i barnas forestilling ikke kun forhold som angikk de voksne, men som barna igangsatte. Disse barna forstod andre barn som

konfliktkapere. Dermed berørte ikke bare konfliktene barna i form av å skape utrygghet og redsel, men det skapte også avstand til de andre barna.

Forholdet til mottaksansatte

Når det gjelder de ansatte på mottaket ble disse i liten grad nevnt av barna selv. Et par av barna fortalte om voksne som kom på kveldstid for å gjøre aktiviteter med dem. Dette forekom imidlertid sjelden. For disse barna var dette allikevel opplevelser de satte pris, først og fremst fordi det skapte en variasjon i hverdagen.

“Det pleier å være litt gøy for da møtes... Noen som jobber her da. En jente, hun heter [navn], hun er veldig snill. Hun lager noen aktiviteter og sitter og spiller kanskje... og... hun lager sånn derre poesi og skuespill og sånne ting. Det heter ungdomsgruppe. Det er nede i kjelleren. Det er nesten som en lekeplass”.

Noen av barna hadde også tidligere erfaring med andre mottak hvor aktiviteter etter skoletid forekom oftere. For disse barna var dette et savn:

“Dette mottaket er jo ganske nytt. Så jeg tror ikke de har fått til å få mer aktiviteter og sånn. For sist vi hadde det, var sikkert et halvt år siden. (...) På det andre mottaket vi bodde var det sånne gøye aktiviteter nesten hver uke. For de jobbet 24 timer. Og der hadde vi sånt hus. Og det var bedre. For vi hadde jo så mange aktiviteter og da har jeg andre ting å tenke på”.

At de ansatte på mottaket i liten grad ble nevnt av barna selv, kan ha med forholdet barnet fra det siste sitatet påpekte. De fleste ansatte hadde gått hjem da barna kom tilbake fra skolen. De ansatte jobbet innenfor normal arbeidstid og var derfor i liten grad tilstede når barna var på mottaket. Dette kan være en forklaring på at mottaksansatte først og fremst ble beskrevet i foreldrenes fortellinger.

5.1.2 Rammebetingelser ved mottakstilværelsen

De strukturelle forholdene ved mottakstilværelsen preget de lengeværende asylbarnas hverdagsopplevelser. Jeg har valgt å utdype oppholdsstatus og de fysiske omgivelsene, da disse to aspektene fremstod som særlig betydningsfulle for barna. Det er barnas opplevelser og de tanker de gjorde seg rundt disse strukturelle forholdene som er temaet for det følgende.

Barnas opplevelser knyttet til oppholdsstatus

”Hvis de sender oss tilbake så.. det er et stort problem. For oss. Alle i familien er bekymret”.

Barnet som sa dette uttrykte en vesentlig side ved hvordan oppholdsstatusen til familien påvirket både ham og familien. Dette var en bekymring ikke bare han hadde, men som hele familien delte. Samtlige av foreldrene og de fleste barna trakk frem frykten for uttransportering i intervjuene. Dette var en side ved tilværelsen som rammet inn hverdagen for alle familiene. Barna uttrykte at dette var skremmende tanker, som dette sitatet fra en gutt kan illustrere:

”Jeg håper jo hver dag at det skal komme en god nyhet eller noe sånn. Jeg har liksom et håp hver eneste dag. (...) Men ikke bare det, men også at det blir litt sånn skummelt å tenke på at det når som helst kan komme politi og sende oss tilbake og sånn”.

For denne gutten eksisterte frykten og håpet side om side som to motpoler over det samme temaet. Hver dag hadde han et håp om gode nyheter og hver dag meldte skremmende tanker om dårlige nyheter seg. Barna og deres familier levde med en konstant frykt for uttransportering. Da ingen forvarsler blir gitt, kunne hver dag potensielt være dagen hvor familien ble hentet og uttransportert. Frykten og håpet ble for gutten ovenfor en konstant opplevelse av usikkerhet. Guttens opplevelser av frykt, men også håp viser hvordan asylsøknadsprosessen ikke var subjektivt opplevd som avsluttet for verken barna eller foreldrene. En annen gutt uttrykte dette aspektet slik:

”Det er ok å ikke få svar, men det er ikke greit å være redd for å bli tatt tilbake til landet. Jeg er ganske redd for landet mitt jeg. Jeg hører at det er ganske farlig der. Men det er ikke så farlig som Syria og sånt. Men jeg er også ganske redd for landet mitt fortsatt”.

Slik jeg forstår han uttrykker gutten at det var greit å skulle vente lenger på et svar, men frykten for uttransportering var vanskeligere å håndtere. For denne gutten var redselen mer fremtredende enn usikkerheten.

På lignende vis som hos barna beskrev foreldrene frykten for uttransportering som noe alltid tilstedeværende, en frykt som omsluttet og preget hverdagen:

”Vi er alltid opptatt når vi våkner, vi vet ikke hva som skal skje.. får vi svaret i dag? Hva kommer? Hvem kommer? Vi er opptatt med disse tankene alltid”.

De fleste foreldrene var oppmerksomme på at dette var en frykt de delte med barna. Foreldrene hadde imidlertid ulike måter å håndtere dette. Noen av foreldrene hadde forsøkt å skjerme barna for informasjon vedrørende risikoen for uttransportering. En mor uttrykte det slik:

”Vi har ikke sagt alt til [barnet], men en dag det kom politi hit til oss. Og etter dette, så spør [barnet] oss hver dag. ”Er det noen nyheter? Er det kommet opphold for oss eller vi må tilbake eller?” Når [barnet] kommer fra skolen, så spør [barnet]”.

På tross av foreldrenes forsøk på skjerme barna var dette noe som var vanskelig. Barna hadde blitt påminnet denne faren ved at politiet hadde besøkt familien. Mange av barna hadde også vært vitner til at andre beboere var blitt hentet og, som jeg har beskrevet ovenfor, hadde mange av barna også tidligere erfart at venner var blitt uttransportert. Det gjorde det vanskelig for foreldrene å skjerme barna for bekymring angående egen oppholdsstatus. Andre foreldre fortalte om forsøk på å forhindre en mulig uttransportering. En far fortalte at han hadde valgt å sove utendørs i flere uker i en periode der flere beboere fra samme opprinnelsesland var blitt uttransportert. For barnet i denne familien ble nettene særlig bekymringsfulle.

”Jeg var litt trøtt fordi jeg hadde vært litt redd for at noen skulle komme å ta meg, og da fikk jeg ikke helt sove. Så da hadde jeg mareritt og jeg bare våknet og sovnet og våknet og sovnet”.

For dette barnet kan vi anta at foreldrenes forsøk på å forhindre uttransportering, kan ha forsterket barnets utrygghet ved å måtte sove uten faren tilstede. Dette gjorde nettene særlig utrygge. Men også andre foreldre fortalte om mareritt og søvnevansker for barna og knyttet dette til frykten for å bli hentet av politi. For de fleste av barna og foreldrene fortonte frykten for uttransportering seg som noe altoverskyggende i hverdagen. Når det gjaldt frykt for uttransportering fremkom få forskjeller i historiene til barna på henholdsvis sentraliserte og desentraliserte mottak.

Fysiske omgivelser

Boligenes forfatning og størrelse var også relevant for å forstå barnas hverdagsopplevelser. Forskjellene mellom sentraliserte og desentraliserte mottak handler i stor grad om den fysiske utformingen på boenhetene. Variasjoner i barnas fortellinger om sine fysiske omgivelser sammenfalt derfor i stor grad med skillet mellom sentraliserte og desentraliserte mottak.

Barna på de desentraliserte mottakene fortalte om hjemmene sine med stolthet. Da jeg var på besøk viste de også frem rommene sine uavhengig av om de delte rommet med søsken eller ikke. For disse barna var det også noe naturlig og normalt å ha besøk hjemme hos seg. De ønsket besøk fra venner og hadde også regelmessig besøk hjemme. En gutt fortalte at han likte godt å få besøk av klassekameratene:

”Da kan jeg vise frem rommet. Og huset. Og da får vi spille og snakke om fine ting”.

For denne gutten var huset noe han var stolt av og som han gjerne ville vise frem til andre. Huset og rommet han disponerte muliggjorde sosialt samvær og det kunne skje på hans egen hjemmebane. Slik bidro huset også til en sterkere inkludering blant jevnaldrende og gjorde sosial deltagelse tryggere.

Fortellingene fra barna på sentraliserte mottak skilte seg klart fra denne beskrivelsen. Barna på de sentraliserte mottakene fortalte om boligen som en belastning i deres hverdag. Dette kom til uttrykk på litt ulike vis. Det å dele bad og fellesarealer fortalte flere om som ”ekkelig” og ”dumt”. Barna delte også rom med enten søsken, foreldre eller begge deler, noe som vanskeliggjorde lekser, konsentrasjon og muligheten for egne aktiviteter uten forstyrrelse. Dette ble i seg selv opplevd som problematisk. Likevel var barnas opplevelse av at boligen var en hindring for sosial deltagelse av enda større betydning. Et par av barna hadde hatt besøk av venner ved enkeltstående anledninger, men dette fremsto som unntaket heller enn normalen. Flere av barna hadde aldri hatt besøk av venner. Et av barna uttrykte det slik:

”Mange ganger så spør noen venner om å komme hit. Så er det veldig vanskelig å svare ja. Fordi vi bor på mottaket og sånn. Det er så mye lyd. Og vi bor på rom med mange andre folk. Kanskje de skal synes noe rart om det. (...) Vi bor bare på to rom. Og så deler dusj og kjøkken og toalett med andre. Det er litt flaut”.

I denne fortellingen ser vi hvordan mottaket opplevdes som noe skambelagt og ikke kunne vises frem til venner. Trangboddhet opplevdes problematisk både fordi andre beboere skapte bråk og fordi boligen, med unntak av stue og eventuelt et soverom, ble delt med andre beboere. Mangelen på areal vanskeliggjorde i seg selv samvær. Samtidig omtalte barnet boligstandarden som noe flaut som burde skjules for vennene. Dette inntrykket forsterkes gjennom andre fortellinger barna fortalte. En annen jente fortalte for eksempel hvordan hun også forsøkte å skjule at hun bodde på asylmottak for andre på:

”Egentlig så bor jeg her, men så gikk jeg litt lenger opp, siden jeg vil ikke at de bussbarna skal vite hvor jeg bor. (...) Det er på en måte. Jeg bor bare et sted. Og det er det lille rommet der. Og huset er sånn veldig møkkete og sånn. Det er egentlig en sånn vei, men jeg går på en måte halvveis. Og når bussen har gått, da går jeg rett hjem”.

Disse ”bussbarna” var ikke venner denne jenta nødvendigvis ville ønsket å få hjem på besøk. Men selv foran disse gjorde jenta et poeng av å skjule eget bosted. Dette viser hvordan mottaket både kan være til hinder for sosial deltagelse og kan fungere som en markør for annerledeshet.

5.2 Hva forteller de lengeværende asylbarna om andre oppvekstarenaer utenfor mottaket?

Det andre analyse spørsmålet i denne undersøkelsen retter oppmerksomheten mot barnas fortellinger om steder de tilbrakte tid utenfor asylmottaket. Arenaene som jeg har valgt å trekke frem er skole, fritidsaktiviteter og nærmiljøet. Fortellingene om oppvekstarenaene utenfor mottaket gir inntrykk av at dette var steder barna fikk andre utviklingsmuligheter. Men det var også steder hvor forhandlinger om identitet og annerledeshet fant sted.

5.2.1 Skole

Alle barna jeg intervjuet var i skolealder og gikk i ordinære klasser på grunnskolen. Barna tilbrakte mye av tiden på skolen og det var her de var mest sammen med jevnaldrende. Også utenfor skoletiden brukte barna mye tid på lekser og skolerelaterte gjøremål. Skolen organiserte på den måten mye av barnas tid og sosiale liv.

Skolen som sosial arena

Flere av barna uttrykte at skolen var noe de gledet seg til og så frem til i hverdagen. Særlig så de frem til møtet med venner. Lekeplassen tok like mye plass i barnas fortellinger som klasserommet.

”Vi pleier å leke hver dag sammen. Ikke bare hun, men alle jentene i klassen. Vi er på klatrestativet. Noen ganger basketball. Og fotball noen ganger. Eller så er vi på bekken. Det

er nesten som en liten elv som det renner vann. Så vi fanger små frosker og ser på dem og kaster de ut i vannet igjen”.

Til forskjell fra barnas fortellinger fra asylmottakene var historiene fra skolen preget av historier om et *vi*, fremfor et *jeg*. Jenta som fortalte historien over beskriver hvordan det er *vi* som leker hver dag, ikke hun selv som gjør ulike aktiviteter. I hennes fortelling var *vi* et uttrykk for jentene i klassen. Det var de som spilte fotball sammen, klatret i klatrestativet og fant frosker i bekken. Jeg forstår dette som et uttrykk for at fellesskap og tilhørighet var det sentrale i barnets fortelling. I en fortelling fra en annen jente tydeliggjøres dette aspektet:

”Først lærte vi litt om vikingtiden. Så spiste vi og så var det sånn vikingting man kunne lage. (...) Jeg lagde denne [viser frem armbånd] med vikingskrift... Med navnet mitt i. Fordi vennene mine, de ville det, og da gjorde jeg det også. Nå har alle sånn”.

Fortellingen hennes er fra en ekskursjon klassen hadde vært på dagen i forveien. Hun hadde allerede i begynnelsen av intervjuet vist meg armbåndet, men da forstod jeg ikke signifikansen dette armbåndet representerte for henne. Slik jeg etter hvert forstod det ble armbåndet så viktig for henne nettopp fordi det markerte et fellesskap. I denne sammenhengen betydde «alle» de nærmeste vennene hennes i klassen. For henne betydde armbåndet at hun var en del av jentegjengen. Hun var en av jentene som delte denne erfaringen og armbåndet ble for henne symbolet på fellesskapet.

Selv om historiene fra skolehverdagen var preget av fortellinger som de over, var det også flere av barna som fortalte om opplevelser som utfordret opplevelsen av å tilhøre et fellesskap. Noen av barna fortalte om opplevelser av ekskludering og mobbing.

”Vi hadde stafett (...) når jeg først gikk til etappen min sa en av guttene at alle skulle gjemme seg og sånn. Plutselig kom guttene med skarpe pinner og stikker meg med dem. Og så fikk jeg vondt i beina, magen, armen, ryggen... (...) Da bare blir jeg veldig sint, da klarer jeg ikke og, på en måte holde meg. Jeg klarer ikke å holde meg og si stygge ting tilbake. Så gikk jeg tilbake til skolen og så gråt jeg. Og så gikk jeg utenfor grensen til skolen”.

For denne jenta ble mobbingen så vanskelig at hun forlot skolen den timen. Slik ble opplevelsen hennes av utestengelse også til en helt konkret ekskludering fra skolens fellesskap rundt en idrettsdag. Opplevelsen av tilhørighet ble truet av guttenes mobbing og hun forlot skolen i sinne og gråt. Selv knyttet hun ikke dette spesielt til sin identitet som asylsøker. For

henne var det ekskluderingen fra skolefelleskapet som var verst. En annen gutt fortalte om mobbing som var direkte knyttet til han som asylsøker:

”De sier sånn: ”han bor på mottaket og...”, noen faktisk sier det. (...) Kan ikke si noe mer da. Da går jeg vekk”.

I møte med de norske medelevene ble hans annerledeshet understreket og tydeliggjort. Han fortalte at han i liten grad opponerte, men heller trakk seg unna. For begge disse barna førte imidlertid mobbingen til en opplevelse av eksklusjon og utestengelse. Samtidig uttrykte barna som fortalte om opplevelser knyttet til mobbing også om andre og mindre felleskap på skolen. Også for disse barna var skolen en sosial arena hvor de kunne oppleve felleskap og tilhørighet. Opplevelsene med mobbing illustrerer hvordan det for noen av barna var vanskelig å ta del i felleskapet og at skolen var en arena for både eksklusjon og inkludering. Opplevelsene på skolen var derfor ikke verken ensartet gode eller dårlige, men skolen fremstod som en arena hvor ønsket om opplevelsen av tilhørighet ble fremforhandlet og forsøkt realisert.

Skolen som læringsarena

Den andre fremtredende fortellingen om skolen handlet om hvordan skolen gav muligheter for læring og mestringsopplevelser. Skolen gav hverdagene et variert og utfordrende miljø. Barnas fortellinger uttrykte en opplevelse av utvikling.

”For på skolen lærer man nytt. Kanskje i hvert fag. For eksempel nå til uka så lærer vi noe nytt, hver uke noen nye ord og... Masse ting”.

Historiene fra skolen skilte seg fra historiene om asylmottaket ved at barna fikk nye opplevelser. For mange av barna var hverdagen på asylmottaket preget av repetisjon og kjedsomhet. Skolen var derimot et sted hvor de lærte nye ferdigheter og tilegnet seg kunnskap.

”Det som er gøy er at jeg får lære noen nye tall og sånn. Og desimaltall er tall som har komma i seg. Det lærte vi for lenge siden. Og så liker jeg å lære nye ting. For når jeg begynner på den nye skolen blir ting vanskeligere og vanskeligere, da må jeg jo vite hvordan det er og sånn. Så jeg er spent på den prøva og til ungdomsskolen”.

Dette læringsaspektet fremstod som sentralt i de fleste av barnas fortellinger. I sitatet over forteller gutten at han stadig lærer nye ting. Hans fortelling peker bakover mot det han allerede har lært og fremover mot hva han må kunne før han skal begynne på ungdomsskolen. Skolehverdagen gav han en opplevelse av hva han kunne før; hvem han var, og hva han skal kunne; hvem han skal bli. Fortellingen inneholder tanker om fortid og fremtid, og det er skolen i nåtid som binder dette sammen.

Flere av barna fortalte også om opplevelser knyttet til mestring og selvhevdelse. Skolen gav muligheter for læring, men også muligheter for å kunne vise seg fra sider som gav selvrespekt.

”Og på skolen hadde vi sånn presentasjon, sånn powerpoint, om planeter. Jeg hadde Saturn. Vi skulle ha presentasjon om det til 2.klasse. (...) Foran 2.klasse var det bare fire stykker som ble valgt ut. To gutter og to jenter. Det var meg og [tre andre navn]. Alle hadde fått lapp og de hadde skrevet navnet på de som skulle gjøre det, og det var jeg som var en av de fire”.

I denne fortellingen uttrykte jenta stolthet over å ha blitt valgt ut til å holde en presentasjon foran andre elever. Det var hun som ble valgt for denne oppgaven. Hennes fortelling er en fortelling om mestringsopplevelse. Slike mestringsopplevelser gav henne opplevelser av å være stolt over egne evner og prestasjoner. Lignende opplevelser av mestring på skolen gikk igjen i de fleste av barnas fortellinger.

Slike fortellinger er også fortellinger om opplevd agens i egen hverdag. Barnas fortellinger inneholder beskrivelser av hvordan deres egne handlinger kan påvirke omgivelsene. I historien til jenta ovenfor var det hennes evner og prestasjoner som gav henne anerkjennelse og nye utfordringer. For de av barna som fortalte om opplevelser knyttet til mobbing var skoleprestasjoner også en mulighet til å kunne hevde seg:

”Altså, jeg har egentlig lyst til å være bedre enn de da. (...) Hvordan kan jeg vise det? Hmm... på fagene kan jeg i hvert fall gjøre det. Få bedre karakterer og sånne ting. Da kan jeg vise at jeg er litt sånn bedre”.

Denne gutten hadde et ønske om å bøte på en mindreverdighetsfølelse han hadde ovenfor mange av sine jevnaldrende. Han tenkte at karakterer var en mulig vei for ham å vise at han ikke bare var like bra som de andre, men også kunne være bedre. Dermed kunne hans egen

innsats også til en viss grad være med å regulere eget selvbilde. Dette er et eksempel på hvordan skolen legger til rette for og fremmer agens for barna.

5.2.2 Fritidsaktiviteter og nærmiljø

Barnas fortellinger om deres hverdag inneholdt også beskrivelser av andre steder og aktiviteter enn de som var organisert rundt asylmottaket og skolen. Dette var fritidsklubber, idrettslag og nærmiljøet rundt asylmottaket.

Fritidsaktiviteter som avveksling

Med unntak av barna i en av familiene, hadde alle barna tilgang på fritidsaktiviteter utenfor skoletiden. For de fleste barna dreide dette seg om ulike idrettslag eller foreninger. For de barna som manglet denne tilgangen var dette noe de hadde ønsket seg og hadde spurt mottaket om kunne la seg gjøre.

”De skal si ja hvis de finner, men det... Så jeg tror ikke det finnes her. Og så tar det veldig lang tid å få svar”.

For disse barna var mangelen på et aktivitetstilbud noe som bidro til å gjøre hverdagen kjedeligere. Aktivitetene de deltok på var i hovedsak på mottaket. På spørsmål om hvordan hun likte disse aktivitetene svarte den ene jenta: *”Men da pleier vi å være inne. Jeg vil ut av mottaket”.* Dette poenget fremstod som viktig i de andre barnas beskrivelse av sine fritidsaktiviteter også. For barna var det viktig å komme ut av mottaket og delta på andre arenaer. En gutt beskrev tiden sin på fritidsklubben slik:

”Det er faktisk kjempegøy å være der. Det synes jeg. Og jeg gleder meg til hver fredag. (...) Noen ganger så spiller jeg fotball før kaféen åpner. Prøver å tenke at livet mitt og deres er like, men det er ikke egentlig det, så... Liksom, jeg liker når alle menneskene er like”.

Aktivitetene utenfor mottaket gav avveksling fra mottakstilværelsen. I barnas fortellinger var de en kilde til glede og variasjon. Noe av det denne gutten uttrykte var at fritidsklubben (kaféen) var et sted hvor han kunne oppleve seg som en del av et fellesskap. Gutten hadde fortalt tidligere at han ikke likte å spille fotball på asylmottaket, men i denne fortellingen forteller han at kunne dra til fritidsklubben tidligere for å spille fotball. Dette viser hvordan opplevelsen av fellesskap kunne være viktigere enn selve aktiviteten. Guttens fortelling

ovenfor illustrerer at aktivitetene var særlig viktige fordi de foregikk utenfor mottaket og gav barna en avveksling fra opplevelsen av å være asylsøker. Det var en arena hvor ”livet var nesten likt” som andre barn sitt.

Fritidsaktiviteter som pusterom

Noen av barna beskrev disse fritidsaktivitetene også som frirom hvor de ikke trengte å bekymre seg. En av guttene jeg intervjuet fortalte om hvordan fotball var det morsomste han visste. Han spilte fotball så ofte han kunne og han fortalte at han hadde blitt igjen flere ganger etter sine egne kamper, for å se om kanskje et av de andre lagene som skulle spille trengte en ekstra spiller. Når jeg spurte om hva han likte så godt med å spille fotball svarte han:

”Når jeg spiller kamp så kanskje jeg gleder meg. (...). Jeg prøver å få tak i ballen og jeg prøver å sentre og jeg prøver å vinne. Ikke... Ingenting å tenke på. Og så kanskje score”.

Som for mange barn likte han selve spillet og det å vinne. Det gav ham glede. Men før han nevnte at han ville score, som jo er det de fleste barn ønsker når de spiller fotball, uttrykte han at fotballen gav han muligheten til å slippe å *tenke*. Fotballen ble for ham en aktivitet hvor han kunne legge vekk bekymringsfulle tanker. I andre deler av intervjuet hadde denne gutten fortalt om store bekymringer knyttet til foreldrene og om at han måtte flytte fra Norge. For ham utgjorde fotballen et pusterom for tankene som ellers plaget ham.

Nærmiljøet som sosial arena

For noen av barna var også nærmiljøene i umiddelbar nærhet til asylmottaket steder de brukte som sosiale møteplasser. Særlig gjaldt dette barna som bodde på de desentraliserte mottakene. Disse barna kunne fortelle om gater som ble brukt til sykling, hager de kunne leke haren i og lekeplasser hvor jevnaldrende møttes:

”Jeg leker i hagen med [jenta som bor under] eller så henter jeg vennen min og så leker vi sammen. (...) det er to [venner med samme navn]. En som bor der og en som bor der. Noen ganger henter jeg hun ene og noen ganger hun andre. Eller så går jeg til dem. (...). Noen ganger hopper vi på trampoline. Eller gjemsel, med de andre vennene som bor her”.

Denne jenta fortalte om hvordan hun kunne gjøre mange ting etter skolen. Nærmiljøet opplevdes som et trygt sted hun kunne utforske og som gav mange henne mange muligheter

for å leke. Ikke minst hadde hun tilgang på mange lekekamerater. Hvis den ene ikke var hjemme, kunne hun bare gå til den andre. Beskrivelsene hennes bar preg av dette var barnas arena. Det var også en arena som var naturlig og enkel for henne å delta i. Dette var beskrivelser som kjennetegnet fortellingene til barna på de desentraliserte mottakene.

Nærmiljøet som begrensning

For mange av barna på de sentraliserte mottakene gav nærmiljøet en annen opplevelse. Flere av disse mottakene var plassert så langt unna andre barn og lekeplasser at nærmiljøet opplevdes som kjedelig:

”Jo, i går... da jeg kom... da syklet jeg og søsteren min rundt her. Men det var litt kjedelig. For det var bare oss to som syklet bare rundt. Vi leker ikke mye, vi pleier bare å være hjemme og være på data og mobilen”.

I denne jentas fortelling var problemet med nærmiljøet først og fremst knyttet til at det ikke var flere barn der. Hun manglet lekekamerater og nærmiljøet opplevde hun som kjedelig. Mottaket hadde trampoline og noen andre lekeapparater tilgjengelig, men jenta benyttet dette i liten grad. Slik jeg forstod hennes beskrivelse handlet dette om mangelen på lekekamerater. Fasilitetene var på plass, men det var ingen å leke med. Det sosiale samspillet var begrenset til henne og søsteren. Denne jenta reagerte med å trekke seg tilbake til rommet og ulike digitale medier. En annen gutt uttrykte beskrev beliggenhetens begrensning slik:

”De spør av og til. Men ofte gidder jeg ikke, for det er for langt å gå. Først må vi til [nærmeste tettsted, 15 min med buss] og så må vi gå langt. Det gidder jeg ikke. Blir så sliten.”

Denne gutten beskriver hvordan det ble for slitsomt å skulle ta del i de sosiale fellesskapene han inviteres inn i. Han orket ikke ta den lange reiseveien for å møte vennene sine. Hans beskrivelser av tiden på asylmottaket etter skolen bar preg av at han følte seg isolert fra de andre vennene. De var på en arena og han var på en annen.

6 Diskusjon

6.1 Metodediskusjon

Dette prosjektet har anvendt en kvalitativ metode forankret i en sosiokulturell tradisjon. Innenfor kvantitative studier er det vanlig å diskutere kriterier for reliabilitet og validitet for å vurdere studiens kvalitet. Dette er imidlertid et begrepspar som ikke er direkte overførbart til kvalitative studier. Innenfor kvalitativ forskning vil det være mer hensiktsmessig å drøfte studiens *relevans* og *troverdighet* (Andenæs, 2000; Kvale, 1996; Merrick, 1999)

6.1.1 Relevans

Reliabilitet kan formuleres som et spørsmål om repliserbarhet. I en studie som denne er dette hverken oppnåelig eller ønskelig. Intervjuformen jeg har anvendt, livsformsintervjuet, er konstruert for å være utforskende og fleksibel (Andenæs, 1991). Meningsdannelsen skjer derfor i møtet mellom meg og informantene, hvor vi sammen utforsker ulike sider ved fortellingene til informantene. Dette peker tilbake til Bruners (1990) forståelse av meningsdannelse som en narrativ prosess som konstrueres i ulike situasjoner og relasjoner. Kunnskapen som intervjuformen produserer er *situert*. Samtidig er jeg som forsker *posisjonert* (Ulvik, 2005). Min egen posisjon har jeg forsøkt å klargjøre ved innledningsvis å beskrive min interesse for feltet og senere hvordan det teoretiske perspektivet har lagt føringer på valg av metode, gjennomføring av intervjuer og analytiske grep. Jeg har også beskrevet utvalget, hvor intervjuene fant sted og hvem som var tilstede. Dette bidrar til å situere kunnskapsproduksjonen.

Fremfor å drøfte studiens repliserbarhet er det derfor mer relevant å drøfte studiens relevans (Andenæs, 2000). Dette er først og fremst et spørsmål om fremgangsmåten er tilpasset studiens formål og den teoretiske forståelsesrammen. Formålet med denne studien har vært å undersøke de lengeværende asylbarnas opplevelse av mottakstilværelsen og knytte dette opp mot dagens asylpraksis. For å gripe dette har jeg gått veien om barnas beskrivelser av konkrete handlinger i hverdagen. Foreldreintervjuene er sammenstilt med barneintervjuene innenfor den samme familien for å belyse barneintervjuene. Dette har gitt meg en utvidet forståelse av barnas situasjon. Kvale (1996) hevder at et av kjennetegnene ved gode kvalitative intervjuer er å få beskrivelser av spesifikke og konkrete hendelser, fremfor å spørre

direkte om meninger og oppfatninger. Deretter er det forskerens arbeid å analysere disse beskrivelsene for å gjøre slutninger om informantens subjektive opplevelsesverden. Ulvik skriver at det «å forstå barns aktive sosiale deltagelse er like viktig som å kartlegge variablene som påvirker deres liv. Barns meningsskaping, sammen med voksne og barn, er en nøkkel til å forstå hvordan de forholder seg til sosiale betingelser» (Ulvik, 2005, s. 30). Braun og Clarke (2006) fremhever at tematiske analyser, som mitt analysearbeid har vært inspirert av, er velegnet for å bidra med et kunnskapsgrunnlag for policy-utvikling. Det er slik sett min vurdering at fremgangsmåten er velegnet for å kunne besvare forskningsspørsmålene som ligger til grunn for studien.

6.1.2 Troverdighet

Troverdigheten til kvalitative studier kan ikke evalueres isolert fra prosessen, slik validitet kan undersøkes i mange kvantitative studier. I en kvalitativ studie er spørsmål om studiens troverdighet noe som må vurderes fortløpende gjennom hele forskningsprosessen (Kvale, 1996). Dette innebærer at forskeren må være seg bevisst sitt eget bidrag gjennom alle fasene av prosessen. Et nærliggende begrep for å beskrive dette er *refleksivitet* (Merrick, 1999). Ettersom informantene i denne studien er en sårbar gruppe vil jeg fremheve at etiske vurderinger også må være en integrert del gjennom hele prosessen. Jeg har forsøkt å gjøre mine vurderinger eksplisitte i studiens ulike faser. Her vil jeg trekke frem noen aspekter ved intervjusituasjonen, analysearbeidet og presentasjonen som kan tydeliggjøre hvordan mine egne vurderinger har formet studien og hvorfor jeg har valgt som jeg har gjort.

Jeg har forsøkt å stille åpne og utforskende spørsmål for ikke å lede svarene som ble gitt. I innledningen av intervjuene understreket jeg også at det var barnet som var ekspert på det vi skulle snakke om gjennom formuleringer som: ”Det er ingen riktig eller gale svar og dessuten er det du som vet dette best”. Samtidig gir intervjuformen anledning for å validere egne tolkninger underveis. Dette gjorde jeg gjennom å spørre barnet om min egen forståelse var i tråd med det med barnet formidlet: ”Åa ja, så når du sier at det var gøy, så er det fordi du kunne leke med [navn]?”. Dette er altså ikke et eksempel på et åpent spørsmål, men et spørsmål for å validere min egen forståelse av barnets fortelling. Dette bidro til å styrke min oppfatning av barnets selvforståelse, hvilket Kvale (1996) hevder at kjennetegner gode kvalitative intervjuer. Samtidig var jeg bevisst på barnas rett til å styre hvilke temaer de ønsket å prate om og ikke. Dersom jeg opplevde at barna ikke ønsket å gå inn i et tema, forlot

jeg temaet. Dette førte til at jeg avsluttet den andre delen av intervjuet, tidligere omtalt som trylledagen-spørsmål, med flere av barna. Derfor har denne delen heller ikke blitt selvstendig analysert som planlagt ved oppstarten av studien.

Analyseprosessen er forsøkt fremstilt så tydelig at andre kan vurdere de analytiske grepene jeg har tatt. Dette bidrar til å gjøre studien mer etterrettelig (Andenæs, 2000). I analysen har jeg etterstrebet å holde blikket åpent for variasjon både i temaer og innenfor temaer. Jeg var i begynnelsen av prosjektet særlig opptatt av hvordan de politisk bestemte rammene påvirket barnas livsutfoldelse. De første møtene med barna gjorde imidlertid at jeg også ble oppmerksom på ulike måter barna håndterte livsbetingelsene sine på. Dette åpnet blikket mitt for resiliensprosesser. I analysen har dette vært nyttig for ikke å bli for ensidig opptatt av negative opplevelser i barnas liv. Samtidig har andre variasjoner bevisst blitt utelatt. Jeg har valgt ikke å differensiere på ulike forskjeller som kjønn og alder. Dermed har jeg ikke inkludert et interseksjonalitetsperspektiv (Gulbrandsen, 2006) i analysene. Dette er valgt for å fremheve forholdet mellom barna og rammebetingelsene som følger av asylstatusen. Dermed har kategorien asylsøker blitt forsterket, mens andre variasjoner har blitt nedtonet.

I presentasjonen av resultatene har jeg forsøkt å tydeliggjøre min egen rolle gjennom formuleringer som “slik jeg tolker det” og “som jeg forstår det”. Formålet med dette er å unngå at resultatene fremstår løsrevet fra mine tolkninger og analyser. Dette er altså et ledd i å utheve den refleksive prosessen som ligger bak presentasjonen av resultatene. Slik sett gjøres også leseren i stand til å kunne vurdere mine vurderinger. Dette er gjort for å styrke troverdigheten til studien.

6.2 Diskusjon av resultater

I denne avsluttende diskusjon vil jeg behandle forskningsspørsmålene separat. Temaene som fremheves er like fullt relatert til hverandre.

6.2.1 Hva forteller de lengeværende asylbarna om asylmottak som oppvekstarena?

Mange av barnas fortellinger bar preg av å være problemorienterte. Samtidig var det individuelle forskjeller i hvor dominerende de problematiske fortellingene var og barnas

fortellinger inneholdt også historier om lyspunkter i hverdagen. Disse sidene vil imidlertid presenteres under det neste forskningsspørsmålet.

Fortellinger om bekymringer

Barnas fortellinger om bekymringer var i stor grad knyttet opp mot frykten for uttransportering. Dette er relatert til den midlertidigheten ved tilværelsen som er blitt gjort rede for tidligere og var i så måte et forventet funn. Andre forskere har beskrevet tiden på asylmottak som en liminalfase preget av venting (Berg et al., 2005; Brekke, 2004; Hjelde, 2004). For barna i denne studien var midlertidigheten mer preget av frykt enn venting. Opplevelsen av midlertidighet befant seg i spenningsfeltet mellom redselen for uttransportering og håpet om permanent opphold. Denne spenningen virket å være tilstede gjennom mye av dagen for de fleste av barna. I dette henseende var det få forskjeller mellom barna på sentraliserte og desentraliserte mottak. Samtidig påvirket frykten for uttransportering hele familien, barn som voksne. For barna ble bekymringen aktualisert ved at de selv var vitne til uttransporteringer og venner som hadde flyttet. Dette fungerte som påminnere om deres egne usikre tilværelser. Barnas opplevelsesverden ble preget av uro og frykt. Samtidig kan den usikre tilværelsen vanskeliggjøre en fremtidsorientering for barna (Vitus, 2011). Dette kan medføre at nåtiden oppleves som meningsløs (Valenta, 2012a).

Barnas bekymringer kom til uttrykk gjennom fortellinger om søvnevansker og mareritt. De fortalte også om skremmende tanker om å skulle forlate Norge og om forholdene i hjemlandet. Dette var et tema mange av barna vendte tilbake til i intervjuene uten at jeg stilte direkte spørsmål om det. I disse situasjonene formidlet barna en tydelig fortvilelse.

Barna på de sentraliserte mottakene fortalte også om andre forhold ved mottaket som skapte engstelse og bekymring. I disse fortellingene var det utvidete sosiale miljøet på mottakene preget av utrygghet. Barna fortalte om bråk, branntilløp og konflikter mellom de andre beboerne. Dette var skremmende opplevelser for barna. På denne måten ble andre beboere en kilde til engstelse og asylmottaket opplevdes mindre stabilt og trygt.

Fortellinger om utrygge relasjonserfaringer

Barnas beskrivelser av relasjonene rundt seg var preget av en opplevelse av utrygghet. Dette kom tydeligst til uttrykk gjennom fortellingene om relasjonsbrudd til jevnaldrende. Mange av

barna hadde opplevd at venner og lekekamerater hadde flyttet eller blitt uttransportert. Dette gjorde at disse barna vegret seg for å knytte seg til andre barn på mottaket. Lauritsen (2012) har gjort lignende observasjoner og fant i sin studie at erfaringer med relasjonsbrudd bidro til at barn på asylmottak reagerte med tilbaketrekking eller grenseløshet ovenfor andre barn og voksne. Barnas fortellinger i denne studien handlet i større grad om orientering mot barn utenfor mottaket eller tilbaketrekking. I likhet med Weiss (2013) finner jeg i denne studien at relasjonsbrudd preget tilværelsen for barna på både desentraliserte og sentraliserte mottak. Men boformen skapte ulike betingelser for hvordan barna kunne håndtere slike opplevelser. Barna som hadde tilgang på andre arenaer for sosial deltagelse kunne orienterte seg i retning av relasjoner utenfor mottaket. Dette var i all hovedsak barn som var bosatt på desentraliserte mottak. For flere av barna på de sentraliserte mottakene var dette vanskeligere da asylmottakets beliggenhet og utforming begrenset mulighetene for sosial deltagelse. Disse barna var mer tilbøyelige til å reagere med tilbaketrekking og isolering. Asylmottakets materielle kvaliteter (Ulvik et al., 2014) skapte på denne måten ulike muligheter for å håndtere vanskelige opplevelser.

Barna fortalte i liten grad om foreldrenes vansker i intervjuene. Mange av foreldrene fortalte derimot selv om psykiske vansker, og flere av barna fortalte om et savn etter mer tilstedeværende foreldre og mer samvær i familien. Samtidig uttrykte de en forståelse for foreldrenes situasjon. Dette kan ha sammenheng med at barna forstod foreldrenes situasjon som påvirket av strukturelle forhold (*Han kan jo ikke jobbe eller noenting*). Det kan også ha en sammenheng med at barna kunne gjenkjenne seg i foreldrenes situasjon (*Han kjeder seg på mottaket*). Det var imidlertid aspekter i barnas fortellinger som også viste hvordan de reagerte med å ta ansvar både for yngre søsken og foreldrene. Flere av barna uttrykte at de opplevde et ansvar for å få foreldrene til å glemme vonde opplevelser og muntre de opp. Dette kan forstås som tegn på rollereversering i familien hvor barna får en rolle som omsorgsgivere (Macfie, Brumariu, & Lyons-Ruth, 2015). Dersom omsorgskravene overstiger hva barna kan håndtere, kan en slik familiedynamikk påvirke barns sosio-emosjonelle utvikling. Dette øker risikoen for utvikling av angst og depressive symptomer (Macfie et al., 2015).

Rollereverseringsdynamikk kan svekke den støttende strukturen foreldrene skal representere og omsorgskravene kan oppleves som en tilleggsbelastning for barna. For de lengeværende asylbarna, som i utgangspunktet befinner seg i en sårbar posisjon, er dette et ansvar som kan bli svært vanskelig å bære.

Fortellinger om kjedsomhet og ensomhet

Hverdagene på asylmottaket ble av mange av barna beskrevet som kjedelig. Noen av barna uttrykte kjedsomheten som mangel på aktiviteter, og det var først og fremst aktiviteter utenfor mottaket barna savnet. Et mer fremtredende aspekt ved kjedsomheten var mangelen på lekekamerater og derav mangel på sosial deltagelse. Gulbrandsen, Seim og Østensjø (2014) fremhever sosial deltagelse som en forutsetning for en meningsfull subjektposisjon. Opplevelsen av manglende sosial deltagelse er derfor en alvorlig begrensning i barnas utviklingsmuligheter. I en studie av danske barn på asylmottak beskriver Vitus (2010) barnas opplevelse av tilværelsen som en eksistensiell kjedsomhet. En slik form for kjedsomhet kjennetegnes ved at selv aktiviteter som tidligere opplevdes som meningsfulle og underholdende blir tomme og utilfredsstillende. Dette kan forklare hvorfor barna opplevde aktiviteter på mottaket som mindre attraktive. Vitus (2010) beskriver videre hvordan denne opplevelsen fører til prosesser av *desubjektivisering* hvor barnet er fratatt muligheter for å oppleve seg som handlende aktører med en meningsfull fremtid å orientere seg i retning av. Med Gulbrandsen, Seim og Østensjøs (2014) begreper var de fratatt en meningsfull subjektposisjon. Noen av barna i denne studien gav uttrykk for forhold som kan beskrives som lignende prosesser.

6.2.2 Hvordan kommer utviklingsstøttende prosesser til kjenne i de lengeværende asylbarnas fortellinger?

Fortellingene som er fremhevet ovenfor viser til problematiske aspekter ved barnas livssituasjon. Det var imidlertid også sider ved barnas fortellinger som pekte i retning av utviklingsstøttende prosesser.

Skolen som agensfremmende

I barnas fortellinger om skolen var deres egne påvirkningsmuligheter i større grad tilstede enn i fortellingene fra asylmottakene. Skolen fremstod som den viktigste arenaen for sosial deltagelse. Barna fortalte om opplevelser av mestring og tilhørighet i sosiale fellesskap. Noen av barna fortalte også om erfaringer med mobbing og for disse barna var skolen et sted som markerte forskjeller mellom de andre barna og dem selv. Like fullt var skolen den arenaen der de også fant tilhørighet og en plass i mindre fellesskap. Det var også gjennom skolearbeid barna kunne hevde seg ovenfor de andre barna og konfrontere en mindreverdighetsfølelse.

Skolen var således en kilde til selvaktelse og opplevelse av mestring. Dette var en oppvekstarena hvor barnas handlingsrom i mindre grad var bestemt av ytre betingelser. Slik barna beskrev skolen var dette en arena hvor de opplevde *agens* (Bandura, 1989). Dette kan virke som utviklingsstøttende prosesser for barna. Skolen gav muligheter for å manøvrere seg til en mindre begrenset subjektposisjon. Slik sett motvirket barnas opplevelser på skolen det Vitus (2010) omtaler som desubjektivisering. At skolen var den fremste arenaen for å motvirke slike prosesser, understøttes av at de danske barna i Vitus' studie ikke hadde tilgang til ordinær skolegang. I Danmark går barna på asylmottak på egne skoler hvor både det sosiale miljøet og opplæringstilbudet er mer begrenset (Lidén et al., 2011). For barna i denne studien var skolen en arena som muliggjorde opplevelser av *agens*. De danske barna har ikke den samme tilgangen og følgelig kan desubjektiviseringsprosesser forsterkes. Slik skolen fremstod i barnas fortellinger var dette en arena som muliggjorde og la til rette for utviklingen av resiliensprosesser (Borge, 2010). Dette viser hvordan resiliensprosesser formes gjennom barnas samspill med sine omgivelser. Skolen åpnet et handlingsrom for sosial deltagelse som styrket barna selvhevdelse og muliggjorde en manøvrering vekk fra en subjektposisjon preget av avmakt.

Skolens betydning for barnas helse og utvikling trekkes også frem i flere andre studier (Hamilton & Moore, 2004; Lidén et al., 2011; Weiss, 2013). I den siste offentlige utredningen om mottakstilbudet til asylsøkere hevdes det at skolen er viktig for barna selv og at «dette fremkommer i alle studier av barn av asylsøkere, i studier som tematiserer skolegang spesielt, samt i internasjonal litteratur om asylsøkende barn og resiliens» (NOU, 2011, s. 347). Dagens kunnskapssituasjon synes å være utvetydig og denne studien bekrefter eksisterende funn.

Betydningen av asylmottakets materielle kvaliteter

Barna som bodde på sentraliserte asylmottak hadde store begrensninger i deres muligheter for sosial deltagelse. Hvordan opplevelsen av relasjonsbrudd gjorde at flere av disse barna vegret seg for å knytte seg til andre barn på mottaket er allerede beskrevet. Men asylmottakenes materielle kvaliteter begrenset også deres mulighet for sosial deltagelse med barn utenfor asylmottaket. Særlig knyttet dette seg til asylmottakenes beliggenhet. Opplevelsen av tilværelsen på de ulike mottakene ble slik sett mediert gjennom tilgangen til andre oppvekstarenaer (Alstam, 2013). De sentraliserte mottakene var lokalisert i stor geografisk avstand fra arenaer hvor andre barn var tilstede. De lengeværende asylobarna var derfor i stor

grad isolert på asylmottaket etter skoletid. Det andre forholdet som regulerte barnas sosiale deltagelse var de fysiske omgivelsene. Flere av barna uttrykte at de ikke ønsket å vise frem hvor de bodde. Noen av barna forsøkte også å skjule det for andre barn. Asylmottaket fremstod som skambelagt og virket stigmatiserende for barna. Besøk hjemme var derfor en sjeldenhet og flere av barna hadde aldri hatt med seg andre barn hjem. Asylmottakets materielle kvaliteter bidro til ekskludering (Olwig & Gulløv, 2003).

For barna på de desentraliserte mottakene forholdt dette seg annerledes. Disse mottakene var lokalisert i eksisterende bomiljøer hvor barna hadde muligheter for sosial deltagelse i nærmiljøet. Dette kan ha bidratt til å hindre tendenser til tilbaketrekking og isolasjon. Boligene fremstod heller ikke stigmatiserende og barna fortalte om besøk hjemme som en vanlig hendelse i hverdagen. Slik sett bidro de materielle kvalitetene ved hjemmet til å tilrettelegge for sosial deltagelse. Barna kunne på denne måten oppleve seg som en del av et sosialt felleskap også utenom skoletiden. Dette gav andre utviklingsmuligheter og barnas opplevelse av seg selv som annerledes ble mindre dominerende. Ved at barna kunne *velge* om de ville delta i samspill med andre i nabolaget, kunne de også oppleve seg som handlende aktører med handlingsrom og påvirkningsmuligheter. Dette kan også bidra til å motvirke desubjektiviseringsprosesser som beskrevet ovenfor. Der de sentraliserte mottakene fremmet ekskludering, virket de desentraliserte mottakene i motsatt retning. For barna som bodde på desentraliserte mottak var de materielle kvalitetene ved hjemmet av en slik art at de fremmet sosial deltagelse.

6.2.3 Hvordan kan barnas fortellinger bidra til endringer i dagens asylpraksis, med særlig henblikk på mottakssituasjonen, for denne gruppen barn?

Med utgangspunkt i barnas fortellinger kan det utledes noen innspill til dagens asylpraksis som kan bidra til mer utviklingsstøttende ordninger for de lengeværende asylbarna. Et premiss for denne avsluttende diskusjonen er hvordan dagens asylpraksis kan endres til det bedre for barna, i tråd med Raundalens (2007) begrep om det enkle barneperspektivet.

Boform

Beskrivelsene av barnas hverdagsliv fortonte seg svært forskjellig for barna på sentraliserte og desentraliserte mottak. Det var flere forhold ved de sentraliserte asylmottakene som virket

ufordelaktig for barna. Flere av barna beskrev asylmottakene som utrygge. Bråk, uro, konflikter og branntilløp bidro til dette. Flere av barna vegret seg også for å delta i sosialt samspill med andre barn på mottaket. Beliggenheten til asylmottakene og standarden på boenhetene vanskeliggjorde sosial deltagelse med barn utenfor mottaket. Samtidig forsterket mottaksforholdene barnas opplevelse av annerledeshet. Andre forskere har også påpekt hvordan sentraliserte mottak «merker» beboerne som asylsøkere (Berg et al., 2005; Hauge et al., 2015). På denne måten bidro boformen også til å forsterke stigmatiseringen av barna som asylsøkere og dette formet videre deres deltagelse på andre arenaer.

Desentraliserte mottak legger i større grad til rette for barnas sosiale deltagelse. Selve miljøet på mottakene ble beskrevet som tryggere og barna fortalte ikke om forhold tilsvarende de sentraliserte mottakene. For barnas utviklingsmuligheter var det derimot av større betydning hvordan asylmottaket muliggjorde sosial deltagelse og opplevelsen av å tilhøre sosiale fellesskap utenfor mottaket. Lokaliseringen i eksisterende boligmiljø fremmet inkludering og samspill med andre barn. Dette er ikke først og fremst et spørsmål om integrering, men om å legge til rette for barnas utviklingsmuligheter. For de lengeværende asylbarna er det særlig viktig at omgivelsene virker utviklingsstøttende. Hauge, Denizou og Støa (2015) fremhever hvordan boformen har betydning for opplevelsen av ekskludering og stigmatisering i samfunnet, med spesielt store konsekvenser for barna. Slik sett er desentraliserte asylmottak en mer velegnet og utviklingsstøttende boform. Lauritsen (2012) fremhever også dette blant sine anbefalinger for å bedre oppvekstvilkårene for barn på asylmottak.

De fordelaktige sidene ved desentraliserte mottak handler i stor grad om to forhold. Det viktigste denne studien peker på er lokalisering i eksisterende boligmiljø som legger til rette for sosial deltagelse for barna. Den andre fordelen er standarden på boligen som motvirker stigmatisering. Søholt og Holm (2010) finner i sin studie store variasjoner blant de desentraliserte asylmottakene. For at de desentraliserte mottakene skal virke utviklingsstøttende er det en forutsetning at mottakene innehar disse materielle kvalitetene.

Forhindre svekkelse av foreldrenes omsorgsevner

For å forstå barnas oppvekstvilkår er det nødvendig også å inkludere foreldrene og familieforhold. Flere av foreldrene i denne studien fortalte om psykiske vansker og hvordan de merket at dette påvirket barna. I flere av barnas fortellinger var det tegn på rollereverseringsdynamikk i familien (Macfie et al., 2015). For en sårbar gruppe som de

lengeværende asylbarna er det særlig viktig at foreldrene fungerer som en støttende struktur i livet. Neumayer et al. (2006) beskriver foreldrenes evne til å gi trygghet som en av de sterkeste faktorene for å motvirke traumereaksjoner. Det er imidlertid sider ved et langvarig opphold på asylmottak som både virker passiviserende og klientifiserende på de voksne beboerne (Berg et al., 2005; Lidén et al., 2011). Dette påvirker foreldrenes evne til å utøve et godt foreldreskap, hvilket igjen påvirker barna. Foreldrenes og barnas situasjon må derfor sees i sammenheng (Carr, 2006). Hvordan mottakene legger til rette for at foreldrene best mulig kan ivareta foreldrerollen blir derfor av avgjørende betydning for de lengeværende asylbarnas psykiske helse.

For å styrke de lengeværende asylbarnas oppvekstvilkår er derfor viktig at det legges til rette for at foreldrenes omsorgsevne ikke svekkes gjennom tilværelsen på asylmottak. Andre forskere har trukket frem hvordan desentraliserte mottak virker aktiviserende på beboerne i seg selv (Berg et al., 2005). Like fullt kan prosesser som passivisering forekomme i en langvarig tilværelse på asylmottak, uansett boform. Uten arbeidstillatelse og med et mangelfullt aktivitetstilbud er det vanskelig å se for seg at slike prosesser ikke skal forekomme over tid. Barnas utviklingsmuligheter er betinget av velfungerende foreldre (Carr, 2006). Tiltak som kan aktivisere foreldrene og forhindre at deres omsorgsevner svekkes bør derfor vurderes inngående.

6.3 Avsluttende kommentarer

Denne studien har fremhevet hvordan de lengeværende asylbarnas utviklingsmuligheter formes og begrenses gjennom forholdene på asylmottaket. Andre forskere (Lauritsen, 2012; Lidén et al., 2011; Seeberg et al., 2006; Vitus, 2010; Weiss, 2013) har gjennom andre tilnæringsmåter påpekt problematiske sider ved mottakstilværelsen som utfordrer barns utviklingsbehov. Samtidig viser studien hvordan barna også nyttiggjør seg tilgangen på andre oppvekstarenaer. Dette kan til en viss grad kompensere for mottaksforholdene. Det er mottakssystemet som i stor grad regulerer denne tilgangen. For å forbedre livssituasjonen for de lengeværende asylbarna, ivareta deres utviklingsbehov og legge til rette for deres psykologiske utvikling trengs det ikke først og fremst ytterligere kunnskap. Det kreves politisk vilje.

Litteraturliste

- Alstam, Kristina. (2013). Trångboddhetens vardag. I Maren Bak & von Brömssen (Red.), *Barndom & Migration*. Umeå: Boréa.
- Andenæs, Agnes. (1991). Fra undersøkelsesobjekt til medforsker? Livsformsintervju med 4-5-åringene. *Nordisk Psykologi: teori, forskning, praksis.*, 4, 274- 292.
- Andenæs, Agnes. (2000). Generalisering: Om ringvirkninger og gjenbruk av resultater fra en kvalitativ undersøkelse. I Hanne Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode : Metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 287-320). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Anderson, Angelika. (2004). Resilience. I Richard Hamilton & Dennis Moore (Red.), *Educational interventions for refugee children: theoretical perspectives and implementing best practice* (s. 52-63). London: RoutledgeFalmer.
- Andrews, Therese, Solstad, Marit, & Anvik, Cecilie Høy. (2014). Mens de venter: hverdagsliv i asylmottak (Vol. 2014:1). Bodø: Nordlandsforskning.
- Bagge, Cecilie, Enger, Truls Andre, & Seeberg, Marie Louise. (2006). Hjemme hos barn som bor i asylmottak. *Barnehagefolk*, 22(3), 60-65.
- Bandura, Albert. (1989). Human agency in social cognitive theory. *American Psychologist*, 44(9), 1175-1184. doi: 10.1037/0003-066X.44.9.1175
- Berg, Berit, Lauritsen, Kirsten, Meyer, Melinda Ashley, Neumayer, Sissel Marie, Tingvold, Laila, & Sveaass, Nora. (2005). "Det hainnle om å leve ...". Tiltak for å bedre psykisk helse for beboere i asylmottak. Trondheim: SINTEF.
- Borge, Anne Inger Helmen. (2010). *Resiliens : risiko og sunn utvikling* (2. utg.). Oslo: Gyldendal akademisk.
- Braun, Virginia, & Clarke, Victoria. (2006). Using thematic analysis in psychology. *Qualitative Research in Psychology*, 3(2), 77-101. doi: <http://dx.doi.org/10.1191/1478088706qp063oa>
- Brekke, Jan-Paul. (2004). While we are waiting: uncertainty and empowerment among asylum-seekers in Sweden (Vol. 2004:10). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Bruner, Jerome S. (1990). *Acts of meaning*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Carr, Alan. (2006). *The handbook of child and adolescent clinical psychology: a contextual approach* (2. utg.). London: Routledge.

- De Shazer, Steve. (1988). *Clues: investigating solutions in brief therapy*. New York: W.W. Norton.
- Dyregrov, Kari, Dyregrov, Atle, & Raundalen, Magne. (2000). Refugee families' experience of research participation. *Journal of Traumatic Stress, 13*(3), 413-426. doi: 10.1023/A:1007777006605
- Frater-Mathieson, Kaaren. (2004). Refugee trauma, loss and grief. Implications for intervention. I Richard Hamilton & Dennis Moore (Red.), *Educational interventions for refugee children: theoretical perspectives and implementing best practice* (s. 13-34). London: RoutledgeFalmer.
- Gulbrandsen, Liv Mette. (2006). Kulturpsykologiske tilnærminger til barns utvikling. I Liv Mette Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling* (s. 247-271). Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, Liv Mette (Red.). (2014). *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: en utforskende tilnærming*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Gulbrandsen, Liv Mette, Seim, Sissel, & Østensjø, Sigrid. (2014). Teoretiske perspektiver og begreper. I Liv Mette Gulbrandsen (Red.), *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: en utforskende tilnærming* (s. 37-55). Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, Hanne. (1987). *Liten og stor: mødres omsorg og barns utviklingsmuligheter*. Oslo: Universitetsforlaget.
- Haavind, Hanne. (2000). På jakt etter kjønnede betydninger. I Hanne Haavind (Red.), *Kjønn og fortolkende metode: metodiske muligheter i kvalitativ forskning* (s. 7-60). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Hamilton, Richard, & Moore, Dennis (Red.). (2004). *Educational interventions for refugee children : theoretical perspectives and implementing best practice*. London: RoutledgeFalmer.
- Hart, Susan, & Schwartz, Rikke. (2009). *Fra interaksjon til relasjon: tilknytning hos Winnicott, Bowlby, Stern, Schore og Fonagy*. Oslo: Gyldendal akademisk.
- Hauge, Åshild Lappegrad, Denizou, Karine, & Støa, Eli. (2015). Bokkvalitet på norske asylmottak. Casestudier (Vol. 2015:29). Oslo: SINTEF.
- Hjelde, Karin Harsløf. (2004). *Diversity, liminality and silence: integrating young unaccompanied refugees in Oslo*. (Doktorgradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Hundeide, Karsten. (2003). *Barns livsverden: sosiokulturelle rammer for barns utvikling*. Oslo: Cappelen akademisk forlag.

- Hundeide, Karsten. (2006). Diskurser, redskaper og kontrakter i barns utvikling: Et kulturpsykologisk perspektiv. I Liv Mette Gulbrandsen (Red.), *Oppvekst og psykologisk utvikling* (s. 272-291). Oslo: Universitetsforlaget.
- Jensen, Tine. (2007). Hvordan kan vi forstå og hjelpe barn som har vært utsatt for traumer? I Hanne Haavind & Haldor Øvreeide (Red.), *Barn og unge i psykoterapi: samspill og utviklingsforståelse* (s. 294 - 327). Oslo: Gyldendal Akademisk.
- Kvale, Steinar. (1996). *Interviews: an introduction to qualitative research interviewing*. Thousand Oaks, California: Sage.
- Lauritsen, Kirsten. (2012). Små barn i asylmottak. I Marko Valenta & Berit Berg (Red.), *Asylsøker: i velferdsstatens venterom* (s. 167-179). Oslo: Universitetsforlaget.
- Lauritzen, Camilla. (2007). *Barn i mottak: et pilotprosjekt om barns psykiske helse i nordnorske asylmottak*. Tromsø: Regionsenter for barn og unges psykiske helse, Region nord.
- Lidén, Hilde, Engebriksen, Ada, & Seeberg, Marie Louise. (2011). Medfølgende barn i asylmottak: livssituasjon, mestring, tiltak (Vol. 2011:1). Oslo: Institutt for samfunnsforskning.
- Macfie, Jenny, Brumariu, Laura E., & Lyons-Ruth, Karlen. (2015). Parent-child role-confusion: A critical review of an emerging concept. *Developmental Review*, 36, 34-57. doi: <http://dx.doi.org/10.1016/j.dr.2015.01.002>
- Merrick, Elisabeth. (1999). Ch. 3: An Exploration of Quality in Research. Are "Reliability" and "Validity" Relevant? I Mary Kopala & Lisa A. Suzuki (Red.), *Using Qualitative Methods in Psychology* (s. 25-37). Thousand Oaks, California: Sage.
- Montgomery, Edith. (2010). Trauma and resilience in young refugees: A 9-year follow-up study. *Development and Psychopathology*, 22(2), 477-489. doi: <http://dx.doi.org/10.1017/S0954579410000180>
- Montgomery, Edith. (2011). Trauma, exile and mental health in young refugees. *Acta Psychiatrica Scandinavica*, 124, 1-46. doi: 10.1111/j.1600-0447.2011.01740.x
- Montgomery, Edith, & Foldspang, Anders. (2001). Traumatic experience and sleep disturbance in refugee children from the Middle East. *European Journal of Public Health*, 11(1), 18-22.
- Montgomery, Edith, & Foldspang, Anders. (2005). Seeking asylum in Denmark: Refugee Children's Mental Health and Exposure to Violence. I Hans E. Andersson, Henry

- Ascher, Ulla Björnberg, Marita Eastmond & Lotta Mellander (Red.), *The asylum-seeking child in Europe* (s. 91-101). Göteborg: CERGU.
- NESH. (2006, 28.07.15). Forskningsetiske retningslinjer for samfunnskunnskap, humaniora, juss og teologi. Lastet ned 15.05, 2015, fra <http://www.etikkom.no/retningslinjer/NESHretningslinjer/06>
- NESH. (2014, 28.07.2015). Utvikling og gjennomføring av levekårsundersøkelse av barn i asylsøkerfasen (Saksnr. 2014/9). Lastet ned 15.05, 2015, fra <https://www.etikkom.no/vart-arbeid/komiteenes-arbeid/Uttalelser/NESH/Utvikling-og-gjennomforing-av-levekarsundersokelse-av-barn-i-asyksokerfasen-Saksnr-20149/>
- Neumayer, Sissel Marie, Skreslett, Arve, Borchgrevink, Marit C., & Gravråkmo, Solveig (2006). *Psykososialt arbeid med flyktningbarn: introduksjon og fagveileder*. Oslo: Nasjonalt kunnskapssenter om vold og traumatisk stress.
- NOU. (2011). *I velferdsstatens venterom — Mottakstilbudet for asylsøkere*.
- Olwig, Karen Fog, & Gulløv, Eva. (2003). Towards an anthropology of children and place. I Karen Fog Olwig & Eva Gulløv (Red.), *Children's places: cross-cultural perspectives* (s. 1-21). London: Routledge.
- Raundalen, Magne (2007). Det enkle barneperspektivet. *Tidsskrift for Norsk Psykologforening*, 44(2), 176-177.
- Rogoff, Barbara. (2003). *The cultural nature of human development*. Oxford: Oxford University Press.
- Rutter, Michael. (2000). Resilience reconsidered: conceptual considerations, empirical findings, and policy implications. I Jack P. Shonkoff & Samuel J. Meisels (Red.), *Handbook of Early Childhood Intervention* (2 utg., s. 651-683). Cambridge: Cambridge University Press.
- Seeberg, Marie Louise. (2007). Utenfor den nasjonale kroppen: barn/asylsøker. *Norsk tidsskrift for migrasjonsforskning*, 2007(2), 35-48.
- Seeberg, Marie Louise, Bagge, Cecilie, & Enger, Truls Andre. (2009). No Place: Small Children in Norwegian Asylum-Seeker Reception Centres. *Childhood*, 16(3), 395-411. doi: 10.1177/0907568209335318
- Seeberg, Marie Louise, Bagge, Cecilie Merethe, & Enger, Truls Andre. (2006). Små barn i asylmottak. *Norges barnevern*, 83(3), 19-29.
- SIFO. (2015). Referansebudsjettet 2015. Lastet ned 30.07, 2015, fra <http://www.sifo.no/page/Lenker//10242/51107.html>

- Silove, Derrick. (2004). The Global Challenge of Asylum. I John P. Wilson & Boris Drozdek (Red.), *Broken Spirits: The Treatment of Traumatized Asylum Seekers, Refugees and War and Torture Victims* (s. 13-33). New York: Brunner-Routledge.
- Sletten, Mira Aaboen, Fløtten, Tone, & Bakken, Anders. (2004). Vennekapets pris; fattigdom og sosial isolasjon i ungdomstida. *Tidsskrift for ungdomsforskning*, 4(2), 55-76
- Stern, Daniel N. (1985). *The interpersonal world of the infant: a view from psychoanalysis and developmental psychology*. New York: Basic Books.
- Sveaass, Nora, Vevstad, Vigdis, & Brekke, Jan-Paul. (2012). Sårbare asylsøkere i mottak - identifisering og oppfølging. I Marko Valenta & Berit Berg (Red.), *Asylsøker: I velferdsstatens venterom* (s. 82-105). Oslo: Universitetsforlaget.
- Søholt, Susanne, & Holm, Arne. (2010). Desentraliserte asylmottak og bosetting (Vol. 2010:13). Oslo: Norsk institutt for by- og regionforskning.
- UDI. (2011). Reglement for drift av statlige mottak. Lastet ned 10.10, 2015, fra <https://www.udiregelverk.no/no/rettskilder/udi-rundskriv/rs-2011-003/>
- UDI. (2013). Statistikk over asylsøkerbarn som har vært i Norge lenger enn tre år. Oslo: Utlendingsdirektoratet.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. (2005). *Fosterfamilie som seinmoderne omsorgsarrangement : en kulturpsykologisk studie av fosterbarn og fosterforeldres fortellinger*. (Doktorgradsavhandling), Universitetet i Oslo, Oslo.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær. (2014). Å utforske barns deltakelse i hverdagslivet: metodologiske refleksjoner. I Liv Mette Gulbrandsen (Red.), *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: en utforskende tilnærming* (s. 56-75). Oslo: Universitetsforlaget.
- Ulvik, Oddbjørg Skjær, Øien, Ingvil, & Olsen, Benedicte C. Rappana. (2014). Barns hjem som utgangspunkt for deltakelse. I Liv Mette Gulbrandsen (Red.), *Barns deltakelse i hverdagsliv og profesjonell praksis: en utforskende tilnærming* (s. 100-127). Oslo: Universitetsforlaget.
- Valenta, Marko. (2012a). Avviste asylsøkere, kamp mot uttransportering og livet utenfor mottakssystemet I Marko Valenta & Berit Berg (Red.), *Asylsøker. I velferdsstatens venterom*. Oslo Universitetsforlaget.
- Valenta, Marko. (2012b). Hverdagsliv og sosiale relasjoner på asylmottak. I Marko Valenta & Berit Berg (Red.), *Asylsøker. I velferdsstatens venterom* (s. 105-125). Oslo: Universitetsforlaget.

- Vitus, Kathrine. (2010). Waiting Time: The De-Subjectification of Children in Danish Asylum Centres. *Childhood*, 17(1), 26-42. doi: 10.1177/0907568209351549
- Vitus, Kathrine. (2011). Ventetid. I Kathrine Vitus & Signe Smith Nielsen (Red.), *Asylbørn i Danmark. En barndom i undtagelsestilstand*. København: Hans Reitzels Forlag.
- Vitus, Kathrine, & Lidén, Hilde. (2010). The Status of the Asylum-seeking Child in Norway and Denmark: Comparing Discourses, Politics and Practices. *Journal of Refugee Studies*, 23(1), 62-81. doi: 10.1093/jrs/feq003
- Vygotskij, Lev Semenovič. (1978). *Mind in society: the development of higher psychological processes*. Cambridge, Massachusetts: Harvard University Press.
- Waaktaar, Trine. (2004). *Stability and change in youth's behaviour: an exploration of stress and resilience processes*. (Doktorgradsavhandling), Universitetet of Oslo, Oslo.
- Weiss, Nerina. (2013). Normalitet i limbo: asylbarn med endelig avslag (Vol. 2013:47). Oslo: Fafo.
- Wernesjö, Ulrika. (2012). Unaccompanied asylum-seeking children: Whose perspective? *Childhood*, 19(4), 495-507. doi: 10.1177/0907568211429625
- Yates, Tuppett M., Egeland, Byron, & Sroufe, L. Alan. (2003). Rethinking Resilience. A Developmental Process Perspective. I Suniya S. Luthar (Red.), *Resilience and vulnerability : adaptation in the context of childhood adversities* (s. 243-266). Cambridge: Cambridge University Press.
- Øverlien, Carolina (2013). "Nå følte jeg meg som jens stoltenberg, jeg!". I Hallvard Fossheim, Jacob Hølen & Helene Ingierd (Red.), *Barn i forskning. Etske dimensjoner* (s. 9-45). Oslo: De nasjonale forskningsetiske komiteene.

Oversikt over vedlegg

Vedlegg 1: Uttalelse fra NESH.....	61
Vedlegg 2: Uttalelse fra NSD.....	65
Vedlegg 3: Uttalelse fra UDI.....	69
Vedlegg 4: Intervjuguide (Barn).....	71
Vedlegg 5: Intervjuguide (Foreldre).....	75
Vedlegg 6: Informasjonsskriv (Asylmottak).....	77
Vedlegg 7: Informasjonsskriv (Foreldre).....	79